

Міністерство освіти і науки України

**Державний заклад
«Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»**

Кафедра політичних наук і права

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ до проведення
практичних занять та організації самостійної роботи з
навчальної дисципліни «Історія держави і права
зарубіжних країн» для здобувачів першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності
281 «Публічне управління та адміністрування»**

Укладач: д. політ. н., проф.
Гедікова Н. П.

Одеса –2021

УДК : 342(100)(091)(075.8)
ББК 67

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського (протокол № 2 від 31.08.2021 року)*

Рецензенти:

Кузьменко В. Б. – доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри загальнотеоретичного правознавства та публічного права Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Долженков О. Ф. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Гедікова Н. П.

Г 28 Методичні рекомендації до проведення практичних занять та організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн»: [для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування]. Одеса : Вид-во «Університет Ушинського». 2021. 91 с.

Методичні рекомендації укладені відповідно до Освітньо-професійної програми «Публічне управління та адміністрування» та робочої програми навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування».

Вони розроблені для ознайомлення здобувачів із структурою та змістом навчальної дисципліни і призначені для планування, підготовки та проведення практичних занять, містять завдання для самостійної роботи, приблизну тематику індивідуального навчально-дослідного завдання та методичні рекомендації щодо їх виконання і захисту, тестові завдання для самоконтролю, перелік запитань для підготовки до складання екзамену, систему оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти з дисципліни, рекомендовані джерела інформації.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО ДИСЦИПЛІНУ	7
1.1. Опис та структура навчальної дисципліни	7
1.2. Програма навчальної дисципліни	11
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	23
2.1. Загальні положення	23
2.2. Теми практичних занять	25
2.3. Плани та зміст практичних занять	26
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	45
3.1. Загальні положення	45
3.2. Теми, обсяг та завдання для самостійної роботи	46
РОЗДІЛ 4. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ	57
4.1. Загальні положення	57
4.2. Тематика та вимоги до виконання індивідуального навчально-дослідного завдання	58
4.3. Захист індивідуального навчально-дослідного завдання	66
4.4. Дотримання вимог академічної доброчесності	66
РОЗДІЛ 5. КОНТРОЛЬНІ ЗАСОБИ ПЕРЕВІРКИ РЕЗУЛЬТАТІВ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	68
5.1. Тестові завдання для самоконтролю	68
5.2. Перелік запитань для підготовки до складання екзамену	70
СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ	74
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	87
ДОДАТОК	90

ПЕРЕДМОВА

«Історія держави і права зарубіжних країн» є самостійною наукою і навчальною дисципліною, в межах якої досліджується процес становлення і розвитку держави і права країн світу у різні періоди історії. Вона відіграє провідну роль в ознайомленні майбутніх фахів у галузі публічного управління та адміністрування з світовою політичною та правовою культурою, знання якої дає можливість глибше зрозуміти сучасні державно- і правотворчі процеси, прогнозувати основні тенденції їх розвитку.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є загальні та специфічні процеси і закономірності виникнення, розвитку, занепаду або загибелі різних типів держави і права у конкретно-історичних умовах. Специфікою предмета історії держави і права як навчальної дисципліни є те, що вона вивчає не всі держави світу та їхнє право, а лише ті з них, котрі виявили найпомітніший вплив на державно-правовий розвиток світової цивілізації.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» є формування у здобувачів вищої освіти всебічного глибокого розуміння ретроспективи формування державних та правових інститутів, здатності пояснювати характер державотворчих і правотворчих подій та процесів в історії різних зарубіжних країн та їх груп у цілому з розумінням професійного та суспільного контексту, розуміння сутності та змісту норм фундаментальних галузей права, оволодіння практичними навичками їх логічного, критичного і системного аналізу та застосування набутих знань у професійній діяльності..

Навчальна дисципліна «Історія держави і права зарубіжних країн» відноситься до компонентів обов'язкової частини освітньо-професійної програми «Публічне управління та адміністрування» для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування».

Передумови для вивчення дисципліни: для вивчення навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» студенти мають опанувати знання з таких навчальних дисциплін, як «Політична наука», «Публічне та приватне право»; одночасно з вивченням навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» здобувачі мають опанувати знаннями з таких навчальних дисциплін: «Децентралізація і регіональний розвиток».

Основними **завданнями** вивчення навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» є:

- загальна підготовка здобувачів у питаннях держави і права, вироблення в них особливого юридичного мислення, необхідного для засвоєння та застосування права;
- сприяння формуванню наукового підходу до державо- і правотворчих процесів, які відбуваються в зарубіжних країнах і в усьому світі;

- розвиток вміння вірно і гуманно оцінювати поведінку людей, які за своїм волевиявленням або випадково стали об'єктом чи суб'єктом державно-правової діяльності.

Очікувані програмні результати навчання

ПРН 01. Використовувати базові знання з історичних, культурних, політичних, соціальних, економічних засад розвитку суспільства.

ПРН 04. Знати структуру та особливості функціонування сфери публічного управління та адміністрування.

ПРН 11. Уміти здійснювати пошук та узагальнення інформації, робити висновки і формулювати рекомендації в межах своєї компетенції.

ПРН 14. Уміти коригувати професійну діяльність у випадку зміни вихідних умов.

ПРН 19. Враховувати історичні, економічні, екологічні, географічні і демографічні особливості, етнічні і культурні традиції регіонів та громад при здійсненні професійних обов'язків.

Очікувані результати навчання дисципліни

знати:

- історико-правові передумови та причини виникнення різних країн світу;
- особливості державного і суспільного устрою, права у зарубіжних країнах з розумінням професійного та суспільного контексту;
- особливості впливу макросередовища на функціонування держави, галузі права, органу публічної влади та встановлює зв'язок між їх діяльністю в залежності від рівнів управління;
- зміст найважливіших нормативно-правових актів зарубіжних країн і практику їх застосування;
- сутність та зміст основних державних і правових інститутів та норм фундаментальних галузей права;
- природу та зміст основних соціальних та державно-правових явищ та процесів в їх історичній динаміці;

уміти:

- виявляти основні закономірності і особливості процесу становлення та розвитку держави і права в історії різних зарубіжних країн та їх груп у цілому, формулювати та висловлювати власні обґрунтовані судження;
- характеризувати основні державно-правові і соціальні інститути в зарубіжних країнах на основі інформації, отриманої з різних джерел;
- пояснювати характер державотворчих і правотворчих подій та процесів в зарубіжних країнах з розумінням професійного та суспільного контексту;
- оцінювати та аналізувати суспільні та державно-правові явища і процеси, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між ними, виявляти їх тенденції, шляхи розвитку та робити висновки і формулювати рекомендації в межах своєї компетенції;
- тлумачити норми фундаментальних галузей права;
- виокремлювати особливості державно-правових систем зарубіжних країн на різних етапах їхнього історичного розвитку та пов'язувати їх із сьогоденням.

Унаслідок досягнення результатів навчання здобувачі вищої освіти в контексті змісту навчальної дисципліни мають опанувати такі компетентності:

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері публічного управління та адміністрування або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та наукових методів відповідної галузі і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК 01. Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 02. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 03. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 05. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК 13. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів діяльності).

Спеціальні компетентності:

СК 01. Здатність до соціальної взаємодії, до співробітництва й розв'язання конфліктів.

СК 02. Здатність забезпечувати належний рівень вироблення та використання управлінських продуктів, послуг чи процесів.

Міждисциплінарні зв'язки: «Політична наука», «Публічне та приватне право», «Децентралізація і регіональний розвиток».

Дисципліна «Історія держави і права зарубіжних країн», серед форм освітнього процесу, включає лекції, практичні заняття, самостійну роботу здобувача, ІНДЗ, та інші форми роботи. Завершується вивчення курсу складанням іспиту.

**РОЗДІЛ 1.
ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО ДИСЦИПЛІНУ**

1.1. ОПИС ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, ОПП, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 28 Публічне управління та адміністрування	Статус дисципліни: Обов'язкова	
Модулів – 1	Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 4		3-й	3-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання - доповідь з комп'ютерною презентацією / реферат		Семестр	
Загальна кількість годин - 120		5-й	5-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 2	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)	20 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		40 год.	8 год.
		Лабораторні	
		0 год.	0 год.
		Самостійна робота	
		40 год.	84 год.
Індивідуальні завдання:			
20 год.	20 год.		
		Вид контролю: екзамен	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 50 % / 50 %

для заочної форми навчання – 13 % / 87 %

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с.р.		л	п	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1. Історія держави і права зарубіжних країн												
Змістовий модуль I. Вступ до курсу. Держава і право Стародавнього світу.												
Тема 1. Історія держави і права зарубіжних країн як наука та навчальна дисципліна.	6	2	2			2	4					4
Тема 2. Держава і право Стародавнього Єгипту та Вавилону.	6	1	2			2	6					5
Тема 3. Держава і право Стародавньої Індії та Китаю.	4	1	2			2	5	2	2			4
Тема 4. Загальна характеристика античних держав. Держава і право Стародавньої Греції.	4	1	2			2	6					5
Тема 5. Держава і право Стародавнього Риму.	6	1	2			2	5					4
Разом за змістовим модулем I	26	6	10			10	26	2	2			22
Змістовий модуль II. Держава та право зарубіжних країн в період Середньовіччя.												
Тема 6. Ранньофеодальн	6	1	2			2	5	2	2			4

а держава і право в країнах Європи.												
Тема 7. Станово-представницька монархія в країнах Європи.	6	1	2			2	6					5
Тема 8. Абсолютна монархія в країнах Європи.	4	1	2			2	5					4
Тема 9. Право європейських країн доби розвинутого феодалізму.	6	1	2			2	6					5
Тема 10. Феодальна держава і право Росії.	4	1	2			2	4					4
Тема 11. Феодальна держава і право у країнах Сходу.	5	1	2			3	5					5
Разом за змістовим модулем II	31	6	12			13	31	2	2			27
Змістовий модуль III. Держава і право зарубіжних країн в період Нового часу.												
Тема 12. Загальна характеристика держави і права в Новий час. Держава і право Англії Нового часу.	6	1	2			2	5	2	2			4
Тема 13. Держава і право США Нового часу.	4	1	2			2	5					4
Тема 14. Держава і право Франції та	4	1	2			2	5					4

Німеччини Нового часу.													
Тема 15. Держава і право Росії Нового часу (XIX – початок XX ст.).	6	0,5	2			2	5					4	
Тема 16. Держава і право Японії та Китаю Нового часу.	4	0,5	2			2	4					4	
Разом за змістовим модулем III	24	4	10			10	24	2	2			20	
Змістовий модуль IV. Держави і права зарубіжних країн Новітнього періоду.													
Тема 17. Загальна характеристика держави і права в Новітню добу. Держава і право Англії в Новітню епоху.	7	1	2			3	6					5	
Тема 18. Держава і право Франції та Німеччини в Новітню епоху.	4	1	2			2	5	2	2			4	
Тема 19. Держава і право США Новітньої доби.	6	1	2			2	5					4	
Тема 20. Держава і право Японії та Китаю у Новітню епоху.	4	1	2			2	5					4	
Разом за змістовим модулем IV	21	4	8			9	21	2	2			17	
ІНДЗ	20					20	20					20	
Усього годин:	120	20	40			20	40	120	8	8		20	84

1.2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Вступ до курсу. Держава і право Стародавнього світу.

Тема 1. Історія держави і права зарубіжних країн як наука та навчальна дисципліна.

Призначення курсу «Історія держави і права зарубіжних країн». Предмет і завдання історії держави і права зарубіжних країн. Співвідношення понять наука і навчальна дисципліна (навчальний курс). Взаємозв'язок історії держави і права зарубіжних країн з загальною історією, з теорією держави і права, з конституційним правом, з галузевими юридичними дисциплінами. Місце історії держави і права зарубіжних країн в системі юридичних дисциплін.

Історія формування науки і навчальної дисципліни. Виникнення та розвиток загальної історії держави і права. Історична, соціологічна школи права. Марксизм. Радянська школа історії права. Вітчизняні дослідження історії права.

Методологія науки і навчальної дисципліни. Характеристика основних методів, які застосовуються при вивченні положень історії держави і права зарубіжних країн.

Періодизація історії держави і права. Формаційний, цивілізаційний, стадіальний, полілінійний та цивілізаційної дискретності підходи до періодизації. Західна і Східна цивілізації. Джерела вивчення дисципліни.

Тема 2. Держава і право Стародавнього Єгипту та Вавилону.

Особливості становлення та еволюції державності у Стародавньому Єгипті. Специфічні риси політичної організації. Періодизація історії Стародавнього Єгипту. Суспільний лад Стародавнього Єгипту, правове становище населення, вплив релігії та інших чинників на їх розвиток. Соціальна структура. Державний лад Стародавнього Єгипту. Влада фараонів. Палацововотчинна система управління. Система органів державного управління. Місцеве управління. Роль громади та храмів в управлінні. Суд. Армія. Поліція. Характеристика правової системи Стародавнього Єгипту. Правове регулювання власності, зобов'язальне право, шлюбно-сімейне право, спадкове право, кримінальне право.

Особливості виникнення і розвитку держави і права Месопотамії. Рання форма державної організації – держави-міста. Утворення Вавилонської держави. Періодизація історії Стародавнього Вавилону. Суспільний лад і правове становище окремих груп населення. Особливості рабства. Державний лад Стародавнього Вавилону за часів Хаммурапі. Реформи Хаммурапі. Апарат управління державою. Місцеве управління. Роль громади та храмів в управлінні. Судострій. Армія. Джерела і основні риси права. Характеристика Законнику царя Хаммурапі. Норми цивільного, сімейного та кримінального права. Причини занепаду Вавилону.

Тема 3. Держава і право Стародавньої Індії та Китаю.

Виникнення держави у Стародавній Індії. Періодизація розвитку держави і права. Суспільний лад та правове становище основних груп населення, система варн. Організація державного ладу, структура влади та система управління. Особливості східної деспотії в Індії. Центральне і місцеве управління. Армія. Суд. Джерела і основні риси права. Релігійні норми, мораль та звичаєве право. Дхармашастри та Артхашастра – пам'ятки права Стародавньої Індії, їх характеристика. Закони Ману, Нарада тощо.

Виникнення і розвиток держави і права в Китаї. Періодизація розвитку держави і права в Китаї. Особливості суспільного і державного ладу. Реформи, спрямовані на руйнування громади. Армія. Суд. Джерела і основні риси права. Конфуціанство та його вплив на розвиток права.

Тема 4. Загальна характеристика античних держав. Держава і право Стародавньої Греції.

Історичні, соціальні, культурні передумови виникнення античних держав. Ранньокласові додержавні утворення. Полісна система організації суспільства і держави. Особливості виникнення держави у Стародавній Греції.

Розвиток соціальної структури і державного механізму Афіньської республіки. Афіньська демократія та державний лад Афін. Рабовласництво. Реформи Тезея, Солона і Клісфена.

Формування державності у Стародавній Спарті. Органи влади і їх функції. Державні реформи.

Джерела та основні риси права стародавньогрецьких держав. Правова система в Афінах. Джерела та основні риси афіньського права. Законодавча діяльність Драконта і Солона. Джерела та основні риси права Спарті. Правове регулювання власності. Зобов'язання та їх виконання. Шлюбно-сімейні відносини. Спадкування. Злочин і покарання. Судочинство.

Тема 5. Держава і право Стародавнього Риму.

Основні етапи розвитку держави у Стародавньому Римі. Суспільний лад. Формування та правове становище станів римського населення. Патриції та плебеї. Клієнтела. Патріархальний характер рабства на ранньому етапі розвитку римського полісу. Державний лад. Влада царя. Органи общинного управління. Структура й повноваження Сенату. Реформа Сервія Туллія.

Аристократична республіка у Стародавньому Римі. Суспільний лад. Правове становище станів римського населення, іноземців та рабів. Державний лад. Види та компетенція народних зборів. Порядок формування та компетенція сенату. Принципи формування та функціонування магістратів. Збройні сили. Управління провінціями. Причини падіння республіки. Диктатура Цезаря.

Перехід від республіканської до імперської форми держави. Встановлення режиму військової диктатури. Принципат. Повноваження імператора-принцепса. Система органів державного управління. Домінат.

Основні риси Римської імперії у період доміану. Реформи Діоклетіана та Константина. Поділ імперії та Східну та Західну частини. Причини занепаду Римської імперії.

Становлення та основні етапи розвитку римського права. Характерні риси та джерела права на різних етапах розвитку римського права. Закони XII таблиць. Квіритське право. Преторське право. Звід законів Юстиніана. Основні інститути римського права. Цивільне, кримінальне та процесуальне право. Кодифікація римського права. Історичне значення римського права.

Змістовий модуль 2. Держава та право зарубіжних країн в період Середньовіччя.

Тема 6. Ранньофеодальна держава і право в країнах Європи.

Основні риси феодалізму. Загальна характеристика виникнення, основні етапи розвитку та характерні риси феодальної держави і права. Суспільний лад. Характеристика формування феодальних відносин, соціальної структури феодального суспільства, його поділу на класи (феодалів-землевласників і феодально-залежне населення), виникнення нових станів (дворяни, духовенство, міщани, селяни). Вплив суспільного ладу на розвиток феодального права.

Особливості формування та етапи розвитку Візантійської держави. Суспільний та державний лад середньовічної Візантії: загальні тенденції розвитку. Джерела права. Кодифікація права. Еклога. Закони: землеробський, військовий, морський і Мойсеїв. Прохірон. Епанагога. «Василики» (Базиліки). Основні риси права Візантії. Вплив Візантії на державно-правовий розвиток інших держав. Причини занепаду Візантійської імперії.

Основні етапи виникнення і розвитку франкської держави і права. Суспільний лад франкської держави. Державний лад. Влада франкських королів. Основні положення реформи Карла Мартелла і їх значення у становленні державності. Утворення Франкської імперії. Імперія Карла Великого. Система органів державного управління. Місцеве управління. Армія. Суд. Джерела права. Варварські правди: загальна характеристика. Салічна правда. Основні риси права. Верденський договір 843 р. і розпад Франкської держави.

Основні етапи виникнення і розвитку англосаксонських держав і права. Суспільний лад англосаксонських держав. Державний лад. Система органів державного управління. Місцеве управління. Армія. Суд. Право англосаксів. Англосаксонські закони: Правда короля Етельберта (початок VII ст.), Закони короля Альфреда (IX ст.), Закони короля Кнута (XI ст.).

Тема 7. Станово-представницька монархія в країнах Європи.

Причини і передумови становлення станово-представницької монархії. Утвердження феодальних відносин в країнах Європи у X – XIII ст. Сеньйоріальна (ленна) монархія у Франції, Німеччини, Англії. Зміни в суспільному ладі країн Європи у XIII – XV ст. Формування основних станів: духовенства, дворянства, міщан і селян. Характерні ознаки станово-представницької монархії. Органи станового представництва.

Утворення станово-представницької монархії в Франції. Склад і принципи роботи Генеральних штатів. Великий березневий ордонанс 1357 року. Робота Генеральних штатів у кінці XIV і в XV ст.

Англія в XIII ст. Іоанн Безземельний. Велика хартія Вільностей 1215 р. Основні положення хартії. Загострення суперечностей в країні. Вибух громадянської війни. Виникнення англійського парламенту і його діяльність. Структура, склад, повноваження, принципи роботи парламенту. Судова система.

Станово-представницька монархія в Німеччині. Розмежування світської і духовної влади. «Золота була» Карла IV (1356 р.). Колегія курфюрстів і їх повноваження. Рейхстаг і ландтаги.

Тема 8. Абсолютна монархія в країнах Європи.

Причини та передумови виникнення абсолютизму. Розклад старих феодальних станів і зародження буржуазії.

Класичний абсолютизм у Франції. Суспільний лад. Державний лад. Король і його повноваження. Система органів державного управління. Місьцеве управління. Вплив релігійних війн на становище в державі. Армія. Судова система. Розквіт свавілля і беззаконня. Накази у «запечатаних конвертах». Криза французького абсолютизму.

Незавершений характер абсолютизму в Англії. Суспільний лад. Державний лад. Система органів державного управління. Зосередження влади в руках королів. Династія Тюдорів і парламент. Місьцеве управління. Суд.

Князівський абсолютизм у Німеччині. Піднесення курфюрстів. Збереження роздробленості Німеччини. Система органів державного управління. Розвиток політичної системи. Влада імператора, реорганізація центрального і місцевого управління. Поширення гуманізму в Німеччині і боротьба за централізацію. Проблеми єдності Німеччини у Великій селянській війні. Мартин Лютер. Посилення абсолютизму після поразки Селянської війни. Особливості Прусії та Австрії. «Освічений абсолютизм» і німецькі князівства.

Тема 9. Право європейських країн доби розвинутого феодалізму.

Основні риси права континентальної Європи. Партикуляризм феодального права. Джерела права. Правові звичаї. «Саксонське зерцало». Міське право. Любекське право. Магдебурзьке право. Канонічне право. Рецепція римського права. Писане право континентальної Європи.

Основні риси правової системи Англії. Джерела права. Звичаєве право. «Загальне право». «Право справедливості». «Судовий прецедент». Королівське законодавство і законодавча практика парламенту.

Інститути феодального права. Правове регулювання власності, зобов'язальних, шлюбно-сімейних, спадкових відносин. Злочини і покарання. Німецьке кримінальне й кримінально-процесуальне уложення «Кароліна» 1532 р. «Криваве законодавство» в Англії. Судовий процес.

Тема 10. Феодална держава і право Росії.

Подолання феодалної роздробленості та утворення Великого князівства Московського. Соціальна структура і державний механізм. Види і характер феодалної залежності. Джерела права: звичаї, «Руська правда», візантійські джерела канонічного права, княже законодавство, затверджені народними зборами судебники (Новгород і Псков). Судебник 1497 р. Правове оформлення кріпацтва. Правове регулювання власності. Шлюбно-сімейні відносини. Злочин і покарання. Судочинство.

Московська держава у період станово-представницької монархії. Зростання прав дворянства. Остаточне закріпачення селянства. Державний механізм Московського царства. Посилення влади монарха. Земські собори. Боярська дума. Реформи місцевого управління. Судова система. Судебник 1550 р. Стоглав 1551 р. Соборне уложення 1649 р. Правове регулювання власності. Шлюбно-сімейні відносини. Злочин і покарання. Судочинство.

Особливості утвердження абсолютизму в Росії. Зміни соціальної структури. Формування імперії. Реформування центрального і місцевого апарату влади. Реформи Петра I та Катерини II. Судові установи. Джерела права. Правове регулювання власності. Шлюбно-сімейні відносини. Злочин і покарання. Судочинство.

Тема 11. Феодална держава і право у країнах Сходу.

Основні риси східного феодалізму. Виникнення і розвиток феодалних держав Далекого Сходу. Перехід до феодалізму в Китаї. Основні етапи розвитку китайської держави. Династії Тан, Сун, Мін. Народні повстання в Китаї в першій половині XVII ст. Повалення влади імператорів династії Мін. Прихід до влади манжурської династії (1644 р.) і проведення реформ. Династія Цин. Специфіка державного ладу Китаю. Форми і механізм китайської держави. Зміцнення влади імператорів. Ріст бюрократичного апарату. Армія. Судова система. Делійський султанат і імперія Великого Могола в Індії. Встановлення і розвиток феодалних відносин в Японії. Японська і європейська феодалні системи. Особливості японської монархії. Влада імператора. Поява сегунів (1603 р.) та їх вплив на державну владу. Сегун Токугава і його реформи. Військова організація. Судова система.

Виникнення і розвиток Арабського халіфату. Утворення на Аравійському півострові халіфату. Об'єднання арабських племен. Пророк ісламу Мухаммед. Культ єдиного бога Аллаха. Заклики раннього ісламу до соціальної справедливості. Проблема влади у доктрині ісламу. Виникнення державного утворення в Медині. Халіфи. Завойовницька політика у VII – першій половині VIII ст. і утворення середньовічної імперії – Арабського халіфату. Періоди розвитку. Характерні риси мусульманського суспільства. Державний лад. Система органів державного управління. Місцеве управління. Армія. Суд. Розпад халіфату на емірати і султанати. Східний халіфат, його завоювання та ліквідація монголами у XIII ст. Перенесення резиденції халіфів у Каїр.

Право далекохідних країн. Основні риси права. Правові джерела Китаю. Джерела права Японії. Вплив релігії на законодавство і судочинство. Вплив Китаю на японське феодальне право. Правове регулювання власності, зобов'язальних, шлюбно-сімейних, спадкових відносин. Злочини і покарання. Судовий процес.

Характерні риси середньовічного мусульманського права. Своєрідність шаріату. Шаріат як конфесійне право. Відмінності шаріату від європейського права. Формування двох напрямів і розпад шаріату на ортодоксальний сунізм і шиїзм, їх групи (школи). Джерела мусульманського права: Коран, сунна, іджма, фетва, кияс, місцеві звичаї, фірмани і кануни. Правове регулювання власності, зобов'язальних, шлюбно-сімейних, спадкових відносин. Злочини і покарання. Судовий процес.

Змістовий модуль 3. Держава і право зарубіжних країн в період Нового часу.

Тема 12. Загальна характеристика держави і права в Новий час. Держава і право Англії Нового часу.

Основні закономірності і шляхи переходу від феодального ладу до буржуазного. Криза феодального ладу та основні причини буржуазних революцій. Зміни в державному та суспільному ладі держав Нового періоду. Буржуазні республіки та просвітницький абсолютизм. Колоніалізм та створення колоніальних імперій. Принципи формування та тенденції розвитку права буржуазного періоду.

Англія в середині XVII ст. Криза абсолютизму. Передумови, етапи англійської буржуазної революції середини XVII ст. та формування парламентської монархії в Англії. Основні державно-правові зміни періоду революції. Петиція про права 1628 р. Велика ремонстрація 1641 р. Проголошення республіки. Протекторат О. Кромвеля і Конституція «Інструмент управління».

Реставрація Стюардів у 1658 р. Англійська держава другої половини XVII ст. Торі і вігі. Переворот 1688 р. встановлення конституційної монархії в Англії. Акт про краще забезпечення свободи підданого та про запобігання ув'язненням за морями (Habeas corpus act) 1679 р. Біль про права 1689 р. Акт про престолоспадкування 1701 р. Розвиток конституційної монархії і парламентаризму в XVIII – XIX ст. Створення Кабінету міністрів. Реформи виборчої системи 1832, 1867, 1884–1885 рр. Розширення виборчих прав. Консерватори і ліберали. Ослаблення королівської влади. Посилення ролі Кабінету.

Зміни в праві Англії у XVIII – XIX ст. Джерела права. Цивільне і сімейне право. Формування трудового права як галузі. Кримінальне право і процес.

Тема 13. Держава і право США Нового часу.

Утворення колоній у Північній Америці. Види колоній та особливості їхнього управління. Причини війни за незалежність англійських колоній та її наслідки. Конгрес у Філадельфії та опублікування «Декларації незалежності» 4

липня 1776 р. Дж. Вашингтон і боротьба за незалежність. Визнання Англією незалежності США. Основні положення декларації. Статті конфедерації. «Статті конфедерації» 1781 р.

Робота над Конституцією США. А. Гамільтон і Б. Франклін. Схвалення Конституції США 1787 року її основні положення. Державний лад США за Конституцією 1787 р. Правовий статус президента, повноваження та структура Конгресу, судова влада. Історичне значення конституції. Перший цикл поправок до Конституції (Біль про права 1791 р.). Держава і право в США в першій полов. XIX ст. Зростання кількості штатів, поява політичних партій.

Загострення суперечностей в США на початку 60-х років XIX ст. Громадянська війна та її наслідки. Президентство А. Лінкольна. Демократизація американського суспільства. Поправки до Конституції. Скасування рабства. Законодавство про негрів. Акти про революцію.

Особливості права США. Джерела та основні правові інститути. Рецепція англійського «загального права». Цивільне право. Антимонопольне (антитрестівське) законодавство. Поява трудового та екологічного права як нових галузей права. Сімейне право. Кримінальне право і процес. Стадії кримінального процесу.

Тема 14. Держава і право Франції та Німеччини Нового часу.

Причини Великої французької революції та її основні етапи. Вплив французької революції на демократизацію загальносвітових державно-правових процесів. Установчі збори. Декларація прав людини і громадянина 1789 р. Конституція 1791 р. та її основні положення.

Національний Конвент. Ліквідація монархії і проголошення республіки. Якобінська диктатура 1793 р. Революційний уряд якобінської диктатури. Декларація прав людини і громадянина і Конституція 1793 р. Система органів державної влади та управління. Конвент та його комітети: громадського порятунку і громадської безпеки. Революційний трибунал. Соціально-економічні заходи якобінців. Контрреволюційний переворот 9 термідора. Конституція 1795 р. Директорія. Державний переворот 18 брюмера Наполеона Бонапарта. Консулат. Імперія Наполеона I. створення централізованого державного апарату. Падіння імперії Наполеона Бонапарта. Основні кодифікації нового буржуазного права доби Наполеона Бонапарта. Кодекс Наполеона 1804 р. (Цивільний кодекс). Торговий кодекс 1807 р. Кримінальний кодекс 1810 р. Кримінально-процесуальний кодекс 1808 р.

Реставрація Бурбонів. Хартія 1814 р. Липнева революція і Хартія 1830 р. Революція 1848 р. Конституція 1848 р. Державний переворот 1851 р. Правління Луї Бонапарта. Конституція 1852 р. Друга імперія. Режим бонапартизму. Пролетарська революція 18 березня 1871 р. і утворення Паризької Комуні. Державний механізм і законодавство Паризької Комуні.

Утворення Третьої республіки у Франції. Конституційні закони 1875 р. Державно-політичний лад. Система органів державної влади.

Особливості розвитку Німеччини у першій половині XIX ст. Німецький союз 1815 р. Октройовані конституції німецьких держав. Митний союз 1833 р. Революція 1848–1849 рр. Конституційна Хартія Прусії 1850 р.

Об'єднання Німеччини. Північнонімецький союз 1866 р. Утворення Німецької імперії. Імперська Конституція 1871 р. Державний механізм Німецької імперії. Імператор. Канцлер. Рейхстаг і Бундесрат. Судова система. Створення прокуратури та адвокатури. Утворення колоніальної імперії.

Джерела та характерні риси права Німецької імперії. Німецьке Цивільне уложення 1896 р., 1900 р. Торговий кодекс 1897 р. Кримінальне уложення 1871 р. Кримінально-процесуальний кодекс 1877 р.

Тема 15. Держава і право Росії Нового часу (XIX – початок XX ст.)

Розвиток державної системи Росії в першій половині XIX ст. Реорганізація вищого державного управління. Урядовий конституціоналізм. Монархія Миколи I. Кодифікація російських законів. Діяльність М. Сперанського. Право і суди в Росії в першій половині XIX ст.

Криза російського самодержавства в 50–60-х роках XIX ст. Аграрна реформа 1861 р. та законодавство. Реформи місцевого самоврядування 1864 р. Земства. Судова реформа 1864 р., її наслідки. Військова реформа 1874 р. Російська імперія кінця XIX ст. Контрреформи 80–90-х років. Формування конституційної монархії в Росії на початку XX ст. Державні думи. Причини, характер, етапи, наслідки революції 1905–1907 рр. для державного будівництва. Законодавство в Росії в період правління П. Столипіна.

Криза царизму. Лютнева буржуазно-демократична революція 1917 р. Утворення рад та Тимчасового уряду. Двовладдя. Державний устрій. Проголошення Росії республікою. Законодавство Тимчасового уряду. Жовтневий переворот в Росії та встановлення диктатури пролетаріату. Конституція РРФСР 1918 р. Перші законодавчі акти радянської держави.

Тема 16. Держава і право Японії та Китаю Нового часу.

Японська держава в період становлення монополістичного капіталу. Криза феодалних і розвиток капіталістичних відносин. Специфіка японської держави. Основні риси монархії. Зміни в Японії в середині та в другій половині XIX ст.

Передумови революції в Японії. Соціально-економічна та політична криза в Японії середини XIX ст. Громадянська війна. Революція Мейдзи. Повалення влади династії Токугави. Державна, земельна, освітня та інші реформи 70–80-х рр. XIX ст. Конституція Японії 1889 р. Формування державного механізму влади. Дуалізм державної влади. Правова система в період перетворення Мейдзи. Кодифікація права та особливості формування основних інститутів права. Вестернізація європейського права. Особливості формування японського права. Цивільне, кримінальне право і процес.

Особливості становища Китаю в новий час. Правління Маньчжурської династії Цін (1614–1911 рр.). Велика селянська війна 1850–1864 рр. у Китаї. Криза політичної системи. Рух за реформи і введення конституційного правління

наприкінці XIX ст. Три принципи Сунь Ятсена (1905 р.). Синьхайська революція (1911–1912 рр.). Скиннення Маньчжурської династії Цін. Проголошення Китайської Республіки. Зміни в державному управлінні після перемоги Синьхайської революції. Особливості китайського права, джерела.

Змістовий модуль 4. Держави і права зарубіжних країн Новітнього періоду.

Тема 17. Загальна характеристика держави і права в Новітню добу.

Держава і право Англії в Новітню епоху.

Загальні тенденції розвитку держави, права та суспільства в ХХ – на початку ХХІ ст. Характеристика періодів новітнього часу, їх особливості. Вплив на розвиток держав і права. Зміни на політичній карті Європи після Першої світової війни. Поява в Європі нових держав, різновидність їх ладу. Формування демократичних інститутів влади. Розвиток конституціоналізму та парламентаризму, зміни в структурі політичної влади європейських монархій та республік у Новітній період. Диктаторські режими. Друга світова війна та її державно-правові наслідки. Нові типи держав після 1945 року. Тоталітарні системи. Нові проблеми новітнього часу. Зростання ролі соціальних програм. Поява нових політичних партій, нових міжнародних організацій, їх вплив на законодавство, національне і міжнародне. ООН. Міжнародні акти про права людини. Об'єднання Європи та утворення ЄС. Особливості монархій та республік в Новітній час.

Розпад колоніальної системи. Криза колоніальної системи після Першої світової війни. Розпад Британської колоніальної імперії. Імперські конференції 1926 р. і 1930 р. Вестмінстерський статут 1931 р. Британська співдружність націй. Новий підйом національно-визвольної боротьби у колоніях після Другої світової війни. Остаточний розпад колоніальних імперій.

Характер і форми революцій середини 40-х рр. ХХ ст. в країнах Центральної і Південно-Східної Європи. Встановлення народно-демократичної влади. Будівництво нового державного апарату. Конституційне законодавство. Особливості соціально-політичного розвитку європейських країн «народної демократії». Деформація економіки та суспільно-політичного ладу. Криза системи «реального соціалізму». Революції в країнах Європи в кінці 80-х років. Утворення нового типу демократичних держав. Ріст інтеграційних процесів у світі.

Нові тенденції у розвитку правових систем. Поява нових галузей законодавства і комплексних галузей права. Розвиток публічного та приватного права Новітнього часу. Вплив міжнародних правових норм на внутрішнє право окремих держав. Формування права Європейського Союзу.

Основні зміни та тенденції розвитку в економіці, політичній системі та державному устрої Англії у першій третині ХХ ст. Демократизація виборчого права. Реформи 1918, 1928, 1949, 1969 рр. Королівська влада. Кабінет міністрів. Парламент. Акт про парламент 1911 р. Розвиток британської двопартійної системи. Консерватори і ліберали. Посилення лейбористської партії. Вестмінстерський статут 1931 р.

Зміни в апараті державного управління та у соціальній структурі Англії протягом другої половини ХХ ст. Характерні риси англійської парламентської демократії. Реформа парламенту 1949 р. Спроби подальшої реорганізації палат лордів. Акт про народне представництво 1948 р. Правоохоронні органи. Місцеві органи влади і управління. Судові органи. Партійна система, її еволюція.

Основні напрями державно-правового розвитку Англії в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. Корона. Посилення ролі кабінету. Стиль управління М. Тетчер. Лейбористські уряди. Поліцейські та судові органи. Обмеження місцевого самоврядування. Закон 2011 р. про престолоуспадкування. Джерела та характерні риси права Англії. Соціальне законодавство.

Тема 18. Держава і право Франції та Німеччини в Новітню епоху.

Зміни в державному устрої та політичному режимі між двома світовими війнами. Виборчі закони 1919 р. і 1927 р., посилення влади уряду. Багатопартійна система. Організація профашистських сил. Народний фронт 1934–1938 рр. Уряд народного фронту. Державний механізм Третьої республіки. Падіння третьої республіки.

Боротьба за демократичну конституцію після закінчення Другої світової війни. Референдуми 21 жовтня 1945 р. і 5 травня 1946 р. Конституція 1946 р. Державний устрій та політичний режим Четвертої республіки. Французький союз. Зміни конституції в період 1947–1957 рр. Причини занепаду Четвертої республіки у Франції.

Військовий заколот 1958 р. в Алжирі. Уряд генерала Де Голля. Прийняття Конституції 1958 р. Державний устрій та політичний режим П'ятої республіки. Зростання соціального напруження в 60-х рр. Зміни у соціальній структурі Франції. Розвиток політичної системи Франції у 60–80-х рр. ХХ ст. Основні напрями політичного курсу Ф. Міттерана, Ж. Ширака. та Н. Саркозі. Конституційна реформа 2008 р.

Французька правова система у другій половині ХХ ст. Основні напрями державно-правового розвитку Франції в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. Кримінальна поліція Франції. Суд.

Причини та наслідки буржуазно-демократичної революції 1918 р. у Німеччині. Утворення Веймарської республіки. Веймарська конституція 1919 р.

Система органів влади й управління періоду Веймарської республіки (1919–1933 рр.). «Президентські» кабінети». Управління в землях. Партії і політична боротьба в умовах Веймарської республіки. Кризові явища у соціально-економічній та владній сфері у кінці 20-х – на початку 30-х рр. Причини встановлення нацистської диктатури. Державний та суспільний лад нацистської Німеччини. Фюрер, рейхстаг, імперська канцелярія. Каральні органи. Законодавство нацистської Німеччини. Поразка нацистської Німеччини у Другій світовій війні.

Потсдамські угоди. Окупаційний Статут. Політика розколу країни: Бізонія і Тризонія. Утворення ФРН і НДР. Конституція ФРН (Боннська конституція)

1949 р. Державний лад ФРН у другій половині ХХ ст. Соціальна структура суспільства. Соціальне законодавство ФРН. Об'єднання Німеччини у 1990 р. Основні напрями державно-правового розвитку Німеччини в кінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Тема 19. Держава і право США Новітньої доби.

Особливості соціально-економічного розвитку США новітнього періоду. Економічна і політична криза 1928–1932 рр. «Новий курс» президента Ф. Д. Рузвельта, його характеристика. Закон Вагнера 1935 р. Результати та оцінка «Нового курсу». Основні зміни у державному ладі США. Принципи федералізму. Централізація влади. Конгрес та його постійні комітети. ХІХ, ХХІV і ХХVІ поправки до Конституції.

Основні тенденції державно-правового розвитку країни після Другої світової війни. Період «холодної» війни (1947–1991 рр.). Закон Сміта 1940 р. Профспілкове та антикомуністичне законодавство 40-50-х років (закони Тафта-Хартлі 1947 р., Маккарена-Вуда 1950 р., Хемфрі-Батлера 1954 р., та Лендрама-Гріффіна 1959 р. і ін.). Посилення влади Президента, його правове положення. Роль Конгресу. Мілітаризація державного апарату. Пентагон і ЦРУ. Структура поліцейського апарату. ФБР. Верховний Суд США. Централізація управління державою. Управління штатів. Системи федеральних судів та судів штатів.

Характеристика виборчого права США у другій половині ХХ ст. Боротьба за його демократизацію. Закони про виборчі та громадянські права 1964–1971 рр. Перерозподіл виборчих округів. Поправки до конституції – ХХІІ – ХХVІІ.

Характеристика основних джерел, галузей та інститутів права. Основні напрями державно-правового розвитку США наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Тема 20. Держава і право Японії та Китаю у Новітню епоху.

Японія в період між двома світовими війнами. Мілітаризація суспільства. «Нова політична структура» і «Нова економічна структура». Збереження монархічної влади. Японська держава після Другої світової війни. Перебудова суспільно-економічних засад. Конституція Японії 1947 р. Японська держава в умовах окупаційного режиму. Утвердження державного суверенітету і політика «зворотнього курсу».

Основні тенденції розвитку японського права. Джерела та характерні риси права. Цивільне та суміжні з ним галузі права. Кримінальне право і процес.

Початок новодемократичної революції в Китаї. Період громадянських революційних війн (1927–1936 рр., 1946–1950 рр.). Утворення Китайської Народної Республіки. Конституція КНР 1954 р. Деформація державного устрою КНР в період «великого стрибка» і «культурної революції» (1958–1976 р.).

Китайська держава в період будівництва регульованої ринкової економіки. Основний закон 1975 р. і Конституція 1978 р. Конституція КНР 1982 р.

Джерела та характерні риси права. Китайське право в 1913–1949 рр. Китайське право в 1949–1976 рр. Китайське право в пореформений період. Цивільне та суміжні з ним галузі права. Кримінальне право і процес.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

2.1 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Практичне заняття – вид навчального заняття, на якому здобувачі вищої освіти під керівництвом викладача закріплюють теоретичні положення навчальної дисципліни і набувають умінь та навичок їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання відповідно сформульованих завдань.

Основне завдання практичних занять – поглибити і закріпити знання, що одержані здобувачами на лекції та в процесі самостійної роботи над навчальною і науковою літературою, збірниками правових актів, прищепити їм навички пошуку, узагальнення, критичного аналізу навчального матеріалу, тісніше пов'язувати теорію з практикою, уміння самостійно та творчо формулювати свої думки в усній формі, висувати і захищати свої погляди з питань, що розглядаються.

Перелік тем практичних занять визначається робочою програмою навчальною дисципліни.

Підготовку до практичного заняття рекомендується починати з моменту читання лекції з відповідної теми та здійснювати її в певній послідовності. У процесі самостійної підготовки до практичних занять здобувачу спочатку рекомендується з'ясувати тему і питання практичного заняття. Заздалегідь підібрати, вивчити та законспектувати рекомендовану літературу, вивчити основні поняття проблеми, всебічно розглянути і усвідомити зміст питань, що виносяться на заняття. Корисно до кожного питання практичного заняття складати розгорнуті плани відповіді. Перевірку засвоєння своїх знань здобувачі здійснюють за допомогою питань і завдань для самоконтролю, наведені під кожним планом заняття.

В процесі підготовки до практичного заняття рекомендується систематично накопичувати матеріали засобів масової інформації, дані суміжних дисциплін і використовувати їх у виступі. Для відповідей на практичних заняттях здобувачам рекомендується готувати дидактичні матеріали, використовувати дошку з крейдою, різні технічні засоби та технології (ПК, мультимедіа презентації та відеоматеріали, мережу Internet).

На практичному занятті здобувачі мають можливість виступати з будь-якого питання, при цьому можна зачитувати окремі висловлювання, цитати, цифри з конспектів. При обговоренні того чи іншого питання здобувач повинен чітко формулювати основні теоретичні положення теми, обґрунтовувати і доводити свої міркування і твердження, давати повну і стисло відповідь на поставлене запитання, робити висновки, доповнювати доповідача тощо. Під час відповіді на питання практичного заняття здобувач повинен обов'язково посилалися на статті першоджерела (пам'ятки права, закон та інші нормативно-правові документи).

В ході дискусії на занятті здобувач має можливість не лише розширити свої знання, але й перевірити, уточнити, закріпити те, що він вивчив під час самостійної роботи. Приймаючи участь у практичному занятті, доцільно під час виступів інших здобувачів робити відповідні помітки в конспекті щодо найбільш цікавих питань.

Плідна та активна робота на практичному занятті значно підвищує ефективність опанування матеріалу та в подальшому заощаджує час на його повторення. На практичних заняттях здобувачі вчаться застосовувати теоретичні знання для проведення прикладних досліджень правових і державних явищ.

2.2. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ теми	Тема заняття	Кількість годин	
		денна	заочна
1	<i>Семінар «Історія держави і права зарубіжних країн як наука та навчальна дисципліна».</i>	2	2
2	<i>Семінар «Держава і право Стародавнього Єгипту та Вавилону».</i>	2	
3	<i>Пленарна дискусія «Держава і право Стародавньої Індії та Китаю».</i>	2	
4	<i>Семінар «Загальна характеристика античних держав. Держава і право Стародавньої Греції».</i>	2	
5	<i>Семінар «Держава і право Стародавнього Риму».</i>	2	
6	<i>Семінар «Ранньофеодальна держава і право в країнах Європи».</i>	2	2
7	<i>Семінар «Станово-представницька монархія в країнах Європи».</i>	2	
8	<i>Семінар «Абсолютна монархія в країнах Європи».</i>	2	
9	<i>Круглий стіл «Право європейських країн доби розвинутого феодалізму».</i>	2	
10	<i>Семінар «Феодальна держава і право Росії».</i>	2	
11	<i>Пленарна дискусія «Феодальна держава і право у країнах Сходу».</i>	2	2
12	<i>Семінар «Загальна характеристика держави і права в Новий час. Держава і право Англії Нового часу».</i>	2	
13	<i>Семінар «Держава і право США Нового часу».</i>	2	
14	<i>Дискусія «Держава і право Франції та Німеччини Нового часу».</i>	2	
15	<i>Семінар «Держава і право Росії Нового часу (XIX – початок XX ст.)».</i>	2	
16	<i>Дискусія «Держава і право Японії та Китаю Нового часу».</i>	2	2
17	<i>Семінар «Загальна характеристика держави і права в Новітню добу. Держава і право Англії в Новітню епоху».</i>	2	
18	<i>Дискусія «Держава і право Франції та Німеччини в Новітню епоху».</i>	2	
19	<i>Семінар «Держава і право США Новітньої доби».</i>	2	
20	<i>Дискусія «Держава і право Японії та Китаю у Новітню епоху».</i>	2	
Разом		40	8

2.3. ПЛАНИ ТА ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1. Вступ до курсу. Держава і право Стародавнього світу.

Практичне заняття 1. Семінар «Історія держави і права зарубіжних країн як наука та навчальна дисципліна». (2 години)

План:

1. Предмет, завдання курсу історія держави і права зарубіжних країн, його місце в системі юридичних наук, зв'язок з іншими науками.
2. Історія формування та методологія науки і навчальної дисципліни.
3. Періодизація історії держави і права зарубіжних країн.
4. Джерела курсу історія держави і права зарубіжних країн.

Питання для самостійного вивчення і обговорення:

1. З'ясуйте предмет історії держави і права зарубіжних країн.
2. Які завдання вирішує історія держави і права зарубіжних країн?
3. Визначте місце та значення історії держави і права зарубіжних країн в системі суспільних наук.
4. Назвіть провідних сучасних українських вчених-дослідників історії держави і права зарубіжних країн.
5. Дайте класифікацію методів історико-правової науки.
6. Визначте передумови виникнення та становлення історії держави і права зарубіжних країн.
7. Проаналізуйте історіографію історії держави і права зарубіжних країн в хронологічній послідовності.
8. Назвіть типи історичних джерел.
9. Які види писаних джерел покладені в основу вивчення навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн»?

Практичні завдання.

1. Визначити, у чому різниця між поняттями «наука» та «навчальна дисципліна»? Як вони між собою пов'язані?

2. Сформулювати власне бачення, чи можливо розглядати історичний процес розвитку права крізь призму боротьби суспільних класів? Відповідь обґрунтуйте.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 11, 15, 18–21, 27;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Практичне заняття 2. Семінар «Держава і право Стародавнього Єгипту і Вавилону». (2 години)

План:

1. Соціальна структура Стародавнього Єгипту і Стародавнього Вавилону. Особливості давньосхідного рабства.
2. Структура державного механізму давньосхідних держав.
3. Джерела права країн Стародавнього Єгипту і Стародавнього Вавилону.
4. Закони царя Хаммурапі як джерело давньосхідного права: а) право власності та зобов'язальне право; б) шлюбно-сімейні відносини та спадкове право; в) злочин і покарання; г) судочинство.

Питання для самостійного вивчення і обговорення:

1. З'ясуйте спільні риси соціально-економічного укладу давньосхідних держав.
2. Визначте основні елементи соціальної структури давньосхідного суспільства.
3. Чи володіли певними правами раби у країнах Стародавнього Сходу?
4. Схарактеризуйте центральний апарат державного управління і роль його чиновництва в здійсненні влади давньосхідних держав.
5. Визначте правовий статус земельних володінь у державах Стародавнього Сходу.
6. Які основні види договорів практикувалися у державах Стародавнього Сходу?
7. З'ясуйте правове становище жінки у державах Стародавнього Сходу.
8. Назвіть та охарактеризуйте види злочинів і покарань у Стародавньому Єгипті й Стародавньому Вавилоні.
9. Назвіть та охарактеризуйте кримінально-правові інститути країн Стародавнього Сходу.
10. Розкрийте зміст та охарактеризуйте Закони царя Хаммурапі.

Практичне завдання.

1. Скласти схеми, що відображають формування державного ладу, суспільного устрою, судової системи, правоохоронних органів у Стародавньому Єгипті та Стародавньому Вавилоні. Провести їх порівняльний аналіз.

2. Визначити особливості виникнення і розвитку держави і права Месопотамії.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 7, 8, 11, 12, 15, 18–21, 25–28, 30–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Практичне заняття 3. Пленарна дискусія «Держава і право Стародавньої Індії та Китаю». (2 години)

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Визначте основні елементи соціальної структури суспільства Стародавньої Індії та Китаю.
2. Чи володіли певними правами раби у Стародавній Індії та Китаї?
3. Схарактеризуйте центральний апарат державного управління і роль його чиновництва в здійсненні влади Стародавньої Індії та Китаю.
4. Зробіть оглядовий аналіз джерел права Стародавньої Індії та Китаю.
5. Розкрийте зміст та охарактеризуйте Закони Ману як збірник етичних і моральних норм стародавньої Індії.
6. Охарактеризуйте та порівняйте інститут власності Стародавньої Індії та Китаю.
7. Які основні види договорів практикувалися у Стародавній Індії та Китаї?
8. У чому полягають особливості шлюбно-сімейних відносин у давньоіндійській і давньокитайській державах?
9. Назвіть та охарактеризуйте види злочинів і покарань у Стародавній Індії та у Стародавньому Китаї.
10. Назвіть та охарактеризуйте кримінально-правові інститути Стародавньої Індії та Китаю.

Практичні завдання.

1. Робота в малих групах.

Кожна група – прихильник однієї з держав. Потрібно привести якомога більше аргументів на користь «своєї» держави, її суспільного ладу, форми держави, системи права тощо.

Групи готують презентації власних проєктів, кожен проєкт обговорюється, робиться висновок, проводиться підбиття підсумків роботи в групах.

2. Пояснити, яке місце у правовідносинах давньоіндійського і давньокитайського суспільств займала релігія? Здійсніть короткий порівняльний аналіз кожної з держав.

3. Охарактеризувати сутність конфуціанства та його вплив на розвиток права.

Методика проведення заняття: пленарна дискусія є аналогом мозкового штурму, але проблема не конкретизується, здобувачі висловлюються широко і вільно, фіксуючих записів на дошці не ведеться, допускаються відхилення від теми. Викладач не домінує. У другій частині дискусії підводяться підсумки. Викладач бере на себе провідну роль.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 7, 11, 12, 15, 16, 18–20, 26–28, 30–32;

- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Практичне заняття 4. Семінар «Загальна характеристика античних держав. Держава і право Стародавньої Греції». (2 години)

План:

1. Особливості соціальної структури і державного механізму Афіїнської республіки.
2. Державні реформи в Афінах. Тезей, Солон, Клісфен.
3. Характеристика держави у Стародавній Спарті.
4. Джерела та основні риси права стародавньогрецьких держав: а) правове регулювання власності; б) зобов'язання та їх виконання; в) шлюбно-сімейні стосунки; г) спадкування; д) злочин і покарання; є) судочинство.

Питання для самостійного вивчення і обговорення:

1. Назвіть основні елементи соціальної структури античного суспільства.
2. Назвіть головні державні органи, посади та їх компетенції в античних державах.
3. Розкрийте сутність реформ Тезея.
4. Визначте особливості реформування Солоном державного та суспільного ладу.
5. Охарактеризуйте реформи Клісфена.
6. Визначте та охарактеризуйте джерела права стародавньогрецьких держав.
7. Охарактеризуйте та порівняйте інститут власності античних держав.
8. Які основні види договорів практикувалися в античних державах?
9. Визначте особливості шлюбно-сімейних відносин та спадкування в античних державах.
10. Порівняйте види злочинів і покарань в Афінах і Спарті.
11. Охарактеризуйте судочинство античних держав.

Практичні завдання.

1. Проаналізувати надбання та недоліки афіїнської полісної системи.
2. Визначити значення античної державності для сучасного державотворення. Відповідь аргументуйте.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 7, 8, 15, 18–21, 24, 27, 28, 30–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Практичне заняття 5. Семінар «Держава і право Стародавнього Риму». (2 години)

План:

1. Періоди розвитку держави у Стародавньому Римі. Структура давньоримського суспільства.

2. Державний механізм царського Риму.
3. Соціальна структура і форма держави періоду давньоримської республіки.
4. Соціальна структура, зміна форм держави і державного механізму імператорського Риму.
5. Римське право архаїчної доби.
6. Римське право класичного та посткласичного періодів.

Питання для самостійного вивчення і обговорення:

1. Визначте та порівняйте соціальну структуру суспільства Стародавнього Риму в різні періоди його розвитку.
2. Якими повноваженнями був наділений сенат Риму за царської доби?
3. Охарактеризуйте реформи Сервія Туллія.
4. Розкрийте значення посади цензора в політичному та соціально-економічному житті республіканського Риму.
5. Визначте та охарактеризуйте центральні органи влади імператорського Риму.
6. Назвіть та охарактеризуйте джерела римського права архаїчної доби.
7. Назвіть та охарактеризуйте джерела римського права класичного періоду.
8. Назвіть та охарактеризуйте джерела римського права посткласичного періоду.
9. Які види сервітутів Вам відомі?
10. Назвіть види цивільного процесу за римським правом.

Практичні завдання.

1. Провести аналіз причин загибелі Римської держави.
2. Обґрунтувати історичне значення римського права. Відповідь аргументуйте.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 1, 2, 4, 7, 11, 15, 18–21, 24, 28, 31;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Змістовий модуль 2. Держава та право зарубіжних країн в період Середньовіччя.

Практичне заняття 6. Семінар «Ранньофеодальна держава і право в країнах Європи». (2 години)

План:

1. Утворення Візантійської держави. Державний механізм Візантійської імперії.
2. Суспільний і державний лад Держави франків. Реформи Карла Мартелла. Імперія Карла I (Великого).

3. Суспільний і державний лад англосаксонії. Правління короля Кнута.
4. Джерела та основні риси візантійського права.
5. Джерела права в Державі франків.
6. Джерела та основні риси права англосаксів.

Питання для самостійного вивчення і обговорення:

1. Назвіть основні риси феодалізму.
2. Вкажіть особливості феодальної земельної власності.
3. Охарактеризуйте державний механізм Візантійської імперії.
4. Що таке «травневі поля» у франківській державі?
5. Назвіть основні показники зростання міці франківської держави за часів правління Карла I (Великого).
6. Визначте основні елементи державної і соціально-правової організації англосаксонії за часів правління короля Кнута.
7. Назвіть та охарактеризуйте джерела та основні риси права Візантійської імперії.
8. Що являла собою Еклога як пам'ятка візантійського права?
9. Назвіть та охарактеризуйте джерела та основні риси права Держави франків.
10. Назвіть та охарактеризуйте джерела та основні риси права англосаксів.
11. З'ясуйте правове становище церкви за Законами короля Альфреда.

Практичні завдання.

1. Сформулювати власне бачення впливу Візантії на державно-правовий розвиток інших держав.
2. Провести аналіз причини занепаду Візантійської імперії і розпаду Франкської держави.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 6, 8, 9, 11–15, 18–21, 28, 31;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Практичне заняття 7. Семінар «Станово-представницька монархія в країнах Європи». (2 години)

План:

1. Формування станово-представницької монархії у Франції. Великий березневий ордонанс 1357 р. у Франції, його зміст і значення. Генеральні штати.
2. Формування станово-представницької монархії в Англії. Велика Хартія Вольностей 1215р., її зміст та оцінка. Англійський парламент.
3. Особливості станово-представницької монархії в Німеччині. Золота Булла 1356 р.: її зміст і значення.

Питання для самостійного вивчення і обговорення:

1. Назвіть ознаки станово-представницької монархії.
2. У чому відмінність між органами (установами) станового представництва і з'їздами феодалів?
3. Які палати входили до складу Генеральних штатів у Франції?
4. Розкрийте зміст «Великого березневого ордонансу».
5. Розкрийте зміст «Великої хартії вольностей» 1215 р.
6. Які повноваження мав англійський парламент?
7. Назвіть та охарактеризуйте діяльність виконавчого органу в Англії.
8. Розкрийте зміст «Золотої Булли» 1356 р.
9. Які функції виконував Німецький парламент (рейхстаг)?

Практичні завдання.

1. Порівняти суспільно-економічні умови, за яких формувалися органи станового представництва у Франції, Англії та Німеччині.

2. Визначити основний принцип феодальної ієрархії в країнах Західної Європи. Чи у всіх країнах його зміст був однаковим?

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 6, 8, 11, 15, 18–21, 27, 28, 30–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Практичне заняття 8. Семінар «Абсолютна монархія в країнах Європи». (2 години)

План:

1. Класичний абсолютизм у Франції.
2. Незавершений характер абсолютизму в Англії.
3. Князівський абсолютизм у Німеччині.

Питання для самостійного вивчення і обговорення:

1. Визначте поняття та сутність абсолютизму.
2. Визначте характерні риси французького класичного абсолютизму.
3. Розкрийте сутність незавершеного характеру абсолютизму в Англії?
4. Чим був обумовлений князівський абсолютизм у Німеччині?
5. У чому полягає сутність «освіченого абсолютизму» Німеччини?
6. Назвіть та охарактеризуйте систему центральних органів влади в країнах Західної Європи в період абсолютної монархії.
7. Схарактеризуйте органи місцевої влади і управління та роль його чиновництва в здійсненні влади в країнах Західної Європи в період абсолютної монархії.
8. Вкажіть особливості судоустрою і судового процесу в Англії періоду абсолютизму.

9. Назвіть та охарактеризуйте правоохоронні інститути в країнах Західної Європи в період абсолютної монархії.
10. Яке місце у системі центральних органів влади в країнах Західної Європи в період абсолютної монархії займала церква?

Практичні завдання.

1. Визначити причини і наслідки розквіту свавілля і беззаконня у Франції.
2. Проаналізувати причини і наслідки поширення гуманізму в Німеччині і боротьбу за централізацію.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 8, 11, 15, 18–21, 26–28, 30–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Практичне заняття 9. *Круглий стіл* «Право європейських країн доби розвинутого феодалізму». (2 години)

Питання до обговорення (теми презентацій-доповідей за вибором):

1. Партикуляризм континентальної Європи.
2. Джерела права феодальної Європи: «Саксонське зерцало», Міське право, Любекське право, Магдебурзьке право, Канонічне право.
3. Рецепція римського права.
4. Писане право континентальної Європи.
5. Основні інститути феодального права в країнах Європи.

Питання до роздумів:

1. Вкажіть та охарактеризуйте основне джерело феодального права.
2. Розкрийте зміст та охарактеризуйте «Кутюми Бовезі» 1282 р.
3. Розкрийте зміст та охарактеризуйте «Кутюми Парижу».
4. Схарактеризуйте особливості міського права.
5. Схарактеризуйте особливості любекського права.
6. Схарактеризуйте особливості магдебурзького права.
7. Розкрийте специфіку канонічного права.
8. Розкрийте сутність рецепіювання римського права.
9. Вкажіть особливості писаного права країн континентальної Європи.
10. Схарактеризуйте цивільно-правові інститути країн Західної Європи.
11. Чому у феодальному праві особлива увага приділялася інститутам злочину і покаранням?

Практичні завдання.

Підготувати презентації-доповіді розглянувши право європейських країн доби розвинутого феодалізму.

Методика проведення круглого столу.

- проводяться у формі обговорення визначених проблем;
- учасники виступають з доповідями (доповіді мають бути короткими, не більше 10-12 хвилин), потім проводиться їх обговорення;
- обговорення в рамках Круглого столу повинне носити конструктивний характер, не повинно зводитися, з одного боку, лише до звітів про виконану роботу, а з іншою, - лише до критичних виступів
- обговорюване питання допускає різні думки і тлумачення, а також взаємні заперечення учасників;
- в результаті обговорення мають бути виявлені точки зору всіх учасників на дане питання;
- учасники мають рівні права і висловлюються в певному порядку.
- підсумковий висновок оголошується в кінці обговорення (дискусії), в нього вносяться доповнення, зміни, поправки.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 6, 8–11, 15, 18–19, 26–28, 30–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Практичне заняття 10. Семінар «Феодальна держава і право Росії». (2 години)

План:

1. Суспільний та державний лад Московії за доби станово-представницької монархії.
2. Суспільний та державний лад Росії за доби абсолютної монархії. Станові реформи Петра I та Катерини II.
3. Джерела та основні риси права феодальної Росії.

Питання для самостійного вивчення і обговорення:

1. Назвіть особливості станово-представницької монархії в Московії.
2. Назвіть основні соціальні верстви міста у Великому князівстві Московському.
3. Вкажіть повноваження Боярської Думи.
4. Назвіть етапи становлення російського абсолютизму.
5. Яка система управління Російською державою була запроваджена в результаті реформ 1718–1720 рр.?
6. Назвіть та охарактеризуйте джерела права Московії доби станово-представницької монархії.
7. Які зміни у правовому статусі населення Московії передбачало «Соборне Уложення» 1649 р.?
8. Вкажіть нові інститути кримінального права за «Соборним Уложенням»?
9. Вкажіть особливості судового процесу в Московії.
10. Назвіть та охарактеризуйте джерела права Росії доби абсолютизму.

11. Зазначте передумови здійснення кодифікації російського права у другій половині XIX ст.

Практичні завдання.

1. Проаналізувати державницький механізм Земських соборів: утворення, повноваження, роль у політичній системі держави.

2. Пояснити, чим було обумовлено правове оформлення кріпацтва з подальшим закріпаченням селянства. Наведіть історичні факти масової боротьби закріпаченого селянства феодальної Росії за права і свободи.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–4, 6–11;
- допоміжна література: 2, 6, 8, 11, 15, 18–21, 27, 28, 30–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Практичне заняття 11. Пленарна дискусія «Феодальна держава і право у країнах Сходу». (2 години)

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Які загальні риси соціально-економічного розвитку середньовічних країн Азії та Сходу?
2. Назвіть особливості державного ладу феодальної Індії, Японії та Китаю.
3. У чому полягають особливості форми державного правління сьогунату в середньовічній Японії.
4. Яка форма правління була притаманна Халіфату?
5. Назвіть та охарактеризуйте органи влади та управління Арабського халіфату.
6. Які форми земельної власності в Арабському халіфаті Вам відомі?
7. У чому полягають особливості становлення і розвитку, джерела Шаріату.
8. Вкажіть особливості правової системи азіатських і далекосхідних країн в період середньовіччя.
9. Назвіть та охарактеризуйте джерела права Індії, Японії та Китаю.
10. Розкрийте зміст і сутність джерела мусульманського права: Коран, сунна, іджма, фетва, кияс, місцеві звичаї, фірмани, кануни.
11. У чому полягають особливості основних інститутів системи мусульманського права.

Практичні завдання.

1. Робота в малих групах.

Кожна група – прихильник однієї з держав. Потрібно привести якомога більше аргументів на користь «своїх» держави, її суспільного і державного ладу, форми держави, системи права тощо.

Групи готують презентації власних проєктів, кожен проєкт обговорюється, робиться висновок, проводиться підбиття підсумків роботи в групах.

2. Визначити значення ісламу у формуванні арабської державності. Відповідь обґрунтуйте.

3. Провести аналіз загальних рис та особливостей судового процесу в країнах Азії та Далекого Сходу в період середньовіччя.

Методика проведення заняття: пленарна дискусія є аналогом мозкового штурму, але проблема не конкретизується, здобувачі висловлюються широко і вільно, фіксує чих записів на дошці не ведеться, допускаються відхилення від теми. Викладач не домінує. У другій частині дискусії підводяться підсумки. Викладач бере на себе провідну роль.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–3, 5–11;
- допоміжна література: 2, 6, 8, 15–21, 27, 28;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Змістовий модуль 3. Держава і право зарубіжних країн в період Нового часу.

Практичне заняття 12. Семінар «Загальна характеристика держави і права в Новий час. Держава і право Англії Нового часу». (2 години)

План:

1. Буржуазна революція в Англії, її особливості та етапи. «Петиція про права» 1628 р. «Велика ремонстрація» 1641 р. Формування буржуазної держави.
2. Реставрація монархії та утвердження конституційної монархії в Англії.
3. Основні пам'ятки права та їх загальна характеристика: «Знаряддя управління» 1653 р.; «Habeas corpus akt» («Акт про краще забезпечення свободи підданих і про попередження ув'язнень за морями») 1679 р.; «Білль про права» 1689 р.; «Акт про престолоспадкування» 1701 р.
4. Цивільне і кримінальне право буржуазної Англії.

Питання для самостійного вивчення і обговорення:

1. Назвіть причини Англійської революції.
2. На яку категорію населення спиралася англійська буржуазія під час революції XVII ст.?
3. Назвіть причини формування конституційної монархії в Англії.
4. Чому, на Вашу думку, республіканський період в Англії був нетривалим?
5. У чому сутність протекторату О. Кромвеля?
6. Визначте основні напрями розвитку державного механізму Англії у XVIII – XIX ст.
7. Розкрийте сутність перших законів, які обмежили владу короля на користь парламенту.

8. Проаналізуйте основні положення основних пам'яток права Англійської держава другої половини XVII ст.
9. Поясніть сутність делегованого законодавства.
10. Вкажіть особливості англійського цивільного права у XVIII – XIX ст.
11. Схарактеризуйте кримінальне право буржуазної Англії XVIII – XIX ст.

Практичні завдання.

1. Ознайомтесь з документами «Петиція про права» 1628 р., «Велика ремонстрація» 1641 р. Проаналізуйте їх та обґрунтуйте їх роль у перетвореннях державного устрою Англії XVII ст.

2. Ознайомтесь з реформи виборчої системи Англії 1832, 1867, 1884–1885 рр. Проаналізуйте їх та обґрунтуйте їх роль у розширенні виборчих прав.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 11, 15, 18, 20–22;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Практичне заняття 13. Семінар «Держава і право США Нового часу». (2 години)

План:

1. Передумови прийняття і зміст Декларації незалежності США 1776 р.
2. Статті конфедерації і вічного союзу 1781 р., їх характеристика.
3. Форма держави у США за Конституцією 1787 р.
4. Білль про права 1789–1791 рр., його правова характеристика.
5. Правові наслідки Громадянської війни 1861–1865 рр. у США.
6. Загальна характеристика джерел права США даного періоду.

Питання для самостійного вивчення і обговорення:

1. Розкрийте зміст «Декларації незалежності» США 1776 р.
2. Розкрийте зміст «Статей конфедерації і вічного союзу» 1781 р.
3. Що дало підстави Дж. Вашингтону назвати «Статті конфедерації і вічного союзу» 1781 р. «мотузкою із піску»?
4. Розкрийте та проаналізуйте зміст Конституції США 1787 р.
5. Розкрийте та проаналізуйте зміст «Білля про права» 1791 р.
6. Які громадянські права передбачені у Біллі про права 1791 р.?
7. Які наслідки для державно-правового розвитку США мала громадянська війна 1861–1865 рр.?
8. У чому полягає дуалізм правової системи США? Відповідь обґрунтуйте.
9. Вкажіть основні принципи цивільного і кримінального права США.

Практичні завдання.

1. Вказати та обґрунтувати відмінності між англійською та американською системами права.

2. Провести аналіз процесу демократизації американського суспільства у другій половині XIX ст. Визначити та охарактеризувати основні зміни у законодавстві.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 8, 15, 18–23, 26, 27, 29–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Практичне заняття 14. Дискусія «Держава і право Франції та Німеччини Нового часу». (2 години)

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Яке значення мала Велика революція для розвитку Франції?
2. Які принципи закріплені у Декларації прав людини і громадянина 1789 р.?
3. Охарактеризуйте основні положення Якобінської Декларації прав людини і громадянина та Конституція 1793 р.
4. Дайте характеристику основним положення Конституції 1795 р. та Конституція 1799 р.?
5. Розкрийте зміст Цивільного кодексу Франції 1804 р.
6. Дайте характеристику Кримінального кодексу Франції 1810 р.
7. Чим відрізнялася Конституція Франції 1875 р. від інших конституцій держави?
8. Які політико-правові наслідки мала революція в Німеччині 1848 – 1849 рр.? Конституційна Хартія Пруссії 1850 р.
9. Яку роль у формуванні єдиної Німецької держави відіграв Німецький союз 1814 р. і його Конституція 1867 р.?
10. Яку роль у формуванні загального німецького законодавства відіграла рецепція римського права?
11. Охарактеризуйте основні положення Цивільного уложення Німеччини 1896 р.
12. Охарактеризуйте основні положення Кримінального уложення Німеччини 1871 р.

Практичні завдання.

1. Робота в групі. Обмін ідеями.

2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету:

- визначити та оцінити заходи якобінців та Паризької комуни у економічній та соціальній сферах Франції;
- визначити та обґрунтувати причини і особливості утворення колоніальної імперії Німеччини.

Методика проведення заняття: дискусія є аналогом мозкового штурму, але проблема не конкретизується, здобувачі висловлюються широко і вільно, фіксує чих записів на дошці не ведеться, допускаються відхилення від теми. Викладач не домінує. У другій частині дискусії підводяться підсумки. Викладач бере на себе провідну роль.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 3, 8, 11, 15, 18–22, 27, 29–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Практичне заняття 15. Семінар «Держава і право Росії Нового часу (XIX – початок XX ст.)». (2 години)

План:

1. Розвиток державної системи Росії в першій половині XIX ст.
2. Кодифікація російських законів в першій половині XIX ст.
3. Право Росії періоду революції 1917 р. Встановлення радянської (більшовицької) влади.
4. Особливості радянського соціалістичного права початку XX ст. Конституція РРФСР 1918 р.

Питання для самостійного вивчення і обговорення:

1. У чому полягали особливості реорганізації вищого державного управління Росії в першій половині XIX ст.?
2. Схарактеризуйте урядовий конституціоналізм в Росії у першій половині XIX ст.
3. Охарактеризуйте кодифікацію російського законодавства в 20-ті роки XIX ст.
4. Назвіть причини двовладдя в Росії у період з березня – до липня 1917 р. Які органи державної влади його уособлювали?
5. Назвіть перші нормативно-правові акти радянської влади.
6. Які форми землекористування встановив Декрет про землю?
7. Надайте загальну характеристику радянського соціалістичного права.
8. Розкрийте зміст Конституції РРФСР 1918 р.
9. У чому проявилася закріплена Конституцією РРФСР 1918 р. класова нерівність в суспільстві? Наведіть приклади.

Практичні завдання.

1. Пояснити характер монархічної влади в Російській імперії за часів правління Миколи I.
2. Поміркувати наскільки ефективною і новаторською була діяльність Тимчасового уряду у сфері правотворення? Відповідь обґрунтуйте.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 11, 15, 18–20, 22, 29–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Практичне заняття 16. Дискусія «Держава і право Японії та Китаю Нового часу». (2 години)

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Схарактеризуйте державний устрій Японії до середини 60-х рр. XIX ст.
2. У чому полягає значення революції Мейдзі для розвитку Японії?
3. Які зміни у політичній системі Японії сталися після реформ 70–80-х рр. XIX ст.?
4. Проаналізуйте основні положення Конституції Японії 1889 р.
5. Вкажіть правовий статус суддів в японському суспільстві.
6. Назвіть та охарактеризуйте джерела та основні риси права Японії Нового часу
7. Проаналізуйте основні положення тимчасової Конституції Китайської Республіки 1912 р.
8. У чому полягали особливості рецепції європейського права в Китаї.
9. Назвіть та охарактеризуйте джерела та основні риси права Китаю Нового часу.
10. У чому відмінності правової системи Японії і Китаю від країн Західної Європи?

Практичні завдання.

1. Робота в групі. Обмін ідеями.
2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету:
 - визначити та охарактеризувати специфіку японської держави та основні риси монархії;
 - визначити та обґрунтувати причини, характер та наслідки Синхайської революції у Китаї (1911–1912 рр.).

Методика проведення заняття: дискусія є аналогом мозкового штурму, але проблема не конкретизується, здобувачі висловлюються широко і вільно, фіксує чих записів на дошці не ведеться, допускаються відхилення від теми. Викладач не домінує. У другій частині дискусії підводяться підсумки. Викладач бере на себе провідну роль.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–3, 6–11;
- допоміжна література: 2, 11, 15, 18, 20, 22, 29–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Змістовий модуль 4. Держави і права зарубіжних країн Новітнього періоду.

Практичне заняття 17. Семінар «Загальна характеристика держави і права в Новітню добу. Держава і право Англії в Новітню епоху». (2 години)

План:

1. Загальні тенденції розвитку держави, права та суспільства в ХХ – на початку ХХІ ст. Розпад колоніальної системи.
2. Характер і форми революцій середини 40-х рр. ХХ ст. в країнах Центральної і Південно-Східної Європи.
3. Розвиток публічного та приватного права Новітнього часу.
4. Розвиток держави у Великій Британії. Конституційно-правові реформи.
5. Джерела та основні риси права Англії.

Питання для самостійного вивчення і обговорення:

1. Назвіть причини та наслідки розпаду колоніальних імперій.
2. Які зміни у джерелах права капіталістичних країн відбулися у ХХ ст.?
3. Чим обумовлено ріст інтеграційних процесів у світі?
4. Назвіть особливості публічного права і приватного права.
5. З'ясуйте вплив міжнародних правових норм на внутрішнє право окремих держав.
6. Вкажіть характерні риси англійської парламентської демократії.
7. Прокоментуйте англійські виборчі реформи 1918, 1928, 1949, 1969 рр.
8. Дайте характеристику основним положенням Вестмінстерському статуту 1931 р.
9. Назвіть специфічні риси конституції Великобританії. Чому її називають конституцією змішаного типу?
10. Охарактеризуйте особливості правового регулювання статусу особистості у Великобританії.
11. Які головні тенденції розвитку кримінального права Англії у ХХ ст. Ви можете виділити?

Практичні завдання.

1. Пояснити причини, що зумовили встановлення у більшості європейських держав антидемократичних режимів у міжвоєнний період? Відповідь обґрунтуйте.

2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету визначити та охарактеризувати спільні риси та суттєві відмінності статуса монарха і президента у демократичних країнах. Обґрунтуйте особливості правового статусу монарха Великобританії.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 5, 11, 15, 18–21, 27, 29–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Практичне заняття 18. Дискусія «Держава і право Франції та Німеччини в Новітню епоху» (2 години)

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. Назвіть причини становлення та правові наслідки Четвертої (1946 р.) і П'ятої (1958 р.) республік у Франції.
2. Надайте порівняльну характеристику основних положень Конституцій 1946 р. та 1958 р. Франції.
3. Назвіть та охарактеризуйте основні напрямки політичного курсу Ф. Міттерана, Ж. Ширака. та Н. Саркозі.
4. Охарактеризуйте конституційну реформу 2008 р. у Франції.
5. Назвіть та охарактеризуйте джерела права Франції ХХ ст.
6. Які були зміни у державному устрої Німеччини у період Веймарської республіки.
7. У чому полягає головний казус визначення форми держави за Веймарською конституцією 1919 р.?
8. Охарактеризуйте законодавство та карально-репресивна система фашистського режиму в Німеччині.
9. Охарактеризуйте роль канцлера в системі органів державної влади ФРН.
10. Назвіть та охарактеризуйте основні напрями державно-правового розвитку Німеччини у кінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Практичні завдання.

1. Робота в групі. Обмін ідеями.

2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами

Інтернету:

- визначити та охарактеризувати сучасні проблеми державно-правового розвитку Франції.

- визначити та обґрунтувати причини та юридичні наслідки об'єднання Німеччини в єдину державу у 1990 р. Яким чином ці процеси вплинули на формування нового світового порядку?

Методика проведення заняття: дискусія є аналогом мозкового штурму, але проблема не конкретизується, здобувачі висловлюються широко і вільно, фіксує яких записів на дошці не ведеться, допускаються відхилення від теми. Викладач не домінує. У другій частині дискусії підводяться підсумки. Викладач бере на себе провідну роль.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 5, 11, 15, 18–21, 26, 27, 29–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Практичне заняття 19. Семінар «Держава і право США Новітньої доби» (2 години)

План:

1. Основні тенденції державного розвитку США після Першої світової війни.
2. «Новий курс» президента США Ф. Д. Рузвельта. Законодавство «нового курсу».
3. Зміни в політичному режимі США після Другої світової війни.
4. Джерела та основні риси права США.

Питання для самостійного вивчення і обговорення:

1. У чому полягали особливості державного розвитку США після Першої світової війни?
2. Назвіть основні напрями «нового курсу» Ф. Д. Рузвельта.
3. Розкрийте сутність конституційного принципу поділу влади у США.
4. Назвіть особливості конституційного контролю в США.
5. Розкрийте сутність питання расової нерівності та расизму в США в першій половині ХХ ст.
6. Проаналізуйте зміни в політичному режимі США після Другої світової війни.
7. Назвіть та охарактеризуйте джерела та основні риси права США.
8. Охарактеризуйте особливості шлюбного договору в американському законодавстві.
9. Які головні тенденції розвитку кримінального права США у ХХ ст. Ви можете виділити?
10. Дайте характеристику системи стримування і противаг між різними галузями державної влади в США.

Практичні завдання.

1. Пояснити, яким чином справа Гідеона та справа Міранда (1963 р.) вплинули на розвиток правової системи США?
2. Визначте і охарактеризуйте основні поправки до конституції США у ХХ ст. Прокоментуйте їх роль у формуванні державного ладу і права США у ХХ ст.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 5, 11, 15, 19–21, 27, 29–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Практичне заняття 20. Дискусія «Держава і право Японії та Китаю у Новітню епоху». (2 години)

Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком:

1. У чому полягали особливості воєнно-монархічної диктатура в Японії?
2. У чому полягали відмінності між японським фашизмом і спорідненими йому режимами в Європі. Відповідь обґрунтуйте.
3. Охарактеризуйте основні положення Конституції Японії 1947 р.
4. Розкрийте сутність та особливості політики «зворотнього курсу» в Японії.
5. Назвіть та охарактеризуйте джерела та основні риси права Японії.
6. Який вплив на розвиток правової системи Японії у другій половині ХХ ст. мало право країн континентальної та англосаксонської правових систем? Відповідь обґрунтуйте.
7. У чому полягають особливості регульованої ринкової економіки КНР?
8. Охарактеризуйте основні положення Конституції КНР 1978 р.
9. Охарактеризуйте основні положення Конституції КНР 1982 р.
10. Назвіть та охарактеризуйте джерела та основні риси права КНР.

Практичні завдання.

1. Робота в групі. Обмін ідеями.
2. Вивчивши рекомендовану літературу та скориставшись ресурсами Інтернету:
 - визначити та охарактеризувати політичний курс Японії і Китаю у ХХІ ст.;
 - визначити та обґрунтувати причини, характер і особливості сучасної китайської економічної експансії.

Методика проведення заняття: дискусія є аналогом мозкового штурму, але проблема не конкретизується, здобувачі висловлюються широко і вільно, фіксуючих записів на дошці не ведеться, допускаються відхилення від теми. Викладач не домінує. У другій частині дискусії підводяться підсумки. Викладач бере на себе провідну роль.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 15, 20, 30;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

3.1. Загальні положення

Самостійна робота здобувача вищої освіти – це активні форми індивідуальної і колективної діяльності, спрямовані на закріплення пройденого матеріалу, формування навичок аналітичної роботи та вміння на практиці реалізовувати отримані знання.

Основними завданнями самостійної роботи є:

- вироблення навичок ефективної самостійної пізнавальної діяльності з опрацювання та засвоєння навчального матеріалу з навчальної дисципліни;
- підвищення ефективності навчального процесу за допомогою організації позааудиторного навчання відповідно до особистих здібностей кожного здобувача вищої освіти;
- оволодіння культурою розумової праці, вмінням орієнтуватися у потоці наукової інформації, розвиток незалежності мислення, формування власного погляду на питання, що вивчаються;
- формування потреби до неперервної самоосвіти, самовдосконалення своїх знань, поширення кругообігу.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти починається після вступної лекції, на якій викладач дає основні рекомендації щодо методики самостійного опанування курсом «Історія держави і права зарубіжних країн».

Самостійна підготовка здійснюється у таких формах:

- опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу з використанням конспекту лекцій;
- опрацювання підручників та посібників;
- опрацювання наукової літератури та першоджерел;
- самостійне вивчення питань до практичних занять на основі навчальної, монографічної, довідкової літератури, документів, матеріалів, періодичних видань, інформаційних баз даних;
- підготовка письмових завдань з самостійної роботи відповідно до заданого плану до кожної з тем навчальної дисципліни;
- підготовка індивідуальних навчально-дослідних завдань;
- підготовка до аудиторних тестів;
- підготовка до екзамену.
- робота з пошуковими системами Інтернет.

Загальні рекомендації до організації самостійної роботи:

1. Уважно ознайомитись із розгорнутим змістом дисципліни, використовуючи конспект лекцій та відповідну літературу.
2. Знайти та визначити місце зазначених для самостійної роботи тем у загальній структурі курсу.

3. Уважно прочитати питання за кожною темою та знайти відповіді на них у рекомендованій літературі.
4. Законспектувати найважливіші теоретичні положення кожної теми.
5. У ході опрацювання теоретичного матеріалу визначити незрозумілі теоретичні виклади з метою подальшої консультації з викладачем.
6. Найбільш складні теоретичні положення рекомендується зазначити у окремому конспекті з метою їх засвоєння та подальшої рекомендації з викладачем.
7. Вивчаючи матеріал, чітко відокремлювати його теоретичну та практичну частини.
8. За вибором здобувача вищої освіти, окремі теоретичні теми або питання можна оформити у вигляді реферату.
9. Опрацьовуючи практичний матеріал, постійно звертати увагу на його значущість та перспективи подальшого втілення у життя.
10. Самостійну роботу виконувати систематично, за відповідним планом.
11. Завдання з самостійної роботи розглядатимуться під час проведення практичних занять.

Зміст самостійної роботи здобувача вищої освіти з дисципліни визначається робочою навчальною програмою, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача.

Самостійна робота здобувача вищої освіти забезпечується навчально-методичними матеріалами, передбаченими робочою навчальною програмою дисципліни: підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій, методичними рекомендаціями з проведення практичних занять; методичними рекомендаціями з організації самостійної роботи та виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань тощо.

Навчальний матеріал дисципліни, передбачений для засвоєння здобувачем вищої освіти у процесі самостійної роботи й виконання індивідуального навчально-дослідного завдання, виноситься на підсумковий контроль разом з навчальним матеріалом, що вивчався під час аудиторних навчальних занять.

3.2. Теми, обсяг та завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин денна	Кількість годин заочна	Форма контролю
1	Історія держави і права зарубіжних країн як наука та навчальна дисципліна.	2	4	
2	Держава і право Стародавнього Єгипту та Вавилону.	2	5	
3	Держава і право Стародавньої Індії та Китаю.	2	4	
4	Загальна характеристика античних	2	5	

	держав. Держава і право Стародавньої Греції.			Індивідуальна, групова співбесіда, усне опитування, перевірка практичних завдань
5	Держава і право Стародавнього Риму.	2	4	
6	Ранньофеодальна держава і право в країнах Європи.	2	4	
7	Станово-представницька монархія в країнах Європи.	2	5	
8	Абсолютна монархія в країнах Європи.	2	4	
9	Право європейських країн доби розвинутого феодалізму.	2	5	
10	Феодальна держава і право Росії.	2	4	
11	Феодальна держава і право у країнах Сходу.	3	5	
12	Загальна характеристика держави і права в Новий час. Держава і право Англії Нового часу.	2	4	
13	Держава і право США Нового часу.	2	4	
14	Держава і право Франції та Німеччини Нового часу.	2	4	
15	Держава і право Росії Нового часу (XIX – початок XX ст.).	2	4	
16	Держава і право Японії та Китаю Нового часу.	2	4	
17	Загальна характеристика держави і права в Новітню добу. Держава і право Англії в Новітню епоху.	3	5	
18	Держава і право Франції та Німеччини в Новітню епоху.	2	4	
19	Держава і право США Новітньої доби.	2	4	
20	Держава і право Японії та Китаю у Новітню епоху.	2	4	
Разом		40	84	

Здобувач вищої освіти має письмово виконати запропоновані завдання до кожної теми, які оцінюються відповідно до зазначених у цих методичних рекомендаціях критеріїв оцінювання.

Змістовий модуль 1. Вступ до курсу. Держава і право Стародавнього світу.

Тема 1. Історія держави і права зарубіжних країн як наука та навчальна дисципліна.

Завдання для самостійної роботи:

1. Складіть схему: «Місце історії держави і права зарубіжних країн у системі юридичних дисциплін».
2. З'ясуйте вплив релігій, ідеологій та ціннісних орієнтирів на розвиток держави та права в процесі цивілізаційного розвитку.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 11, 15, 18–21, 27;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Тема 2. Держава і право Стародавнього Єгипту та Вавилону.

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначте спільні риси та особливості форми держави Стародавнього Єгипту і Вавилону.
2. У формі таблиці здійсніть порівняльну характеристику джерел і основних рис права Стародавнього Єгипту і Стародавнього Вавилону:

	Стародавній Єгипет	Стародавній Вавилон
Джерела права
Основні риси права

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 7, 8, 11, 12, 15, 18–21, 25–28, 30–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Тема 3. Держава та право Стародавньої Індії та Китаю.

Завдання для самостійної роботи:

1. Складіть схему державного механізму Стародавньої Індії та Китаю.
2. У формі таблиці здійсніть порівняльну характеристику джерел і основних рис права Стародавньої Індії і Китаю:

	Стародавня Індія	Стародавній Китай
Джерела права
Основні риси права

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;

- допоміжна література: 2, 7, 11, 12, 15, 16, 18–20, 26–28, 30–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Тема 4. Загальна характеристика античних держав. Держава і право Стародавньої Греції.

Завдання для самостійної роботи:

1. Складіть схему державного механізму Стародавньої Спарти.
2. У формі таблиці здійсніть порівняльну характеристику основних напрямків правового регулювання в Афінах і Спарті:

Основні напрямки правового регулювання	Афіни	Спарта
1.
2.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 7, 8, 15, 18–21, 24, 27, 28, 30–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Тема 5. Держава і право Стародавнього Риму.

Завдання для самостійної роботи:

1. У формі таблиці здійсніть порівняльну характеристику державного механізму і соціальної структури Стародавнього Риму від царського періоду до домітану:

Державний механізм
Соціальна структура

2. Складіть схему: основні риси римського права докласичного періоду.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 1, 2, 4, 7, 11, 15, 18–21, 24, 28, 31;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Змістовий модуль 2. Держава та право зарубіжних країн в період Середньовіччя.

Тема 6. Ранньофеодальна держава і право в країнах Європи.

Завдання для самостійної роботи:

1. Складіть схему: державний механізм Візантії.

2. Складіть схему: державний механізм Франкського королівства.
3. Складіть схему: державний механізм англосаксонської держави.
4. Складіть схему: джерела середньовічного права ранньофеодального періоду.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 6, 8, 9, 11–15, 18–21, 28, 31;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Тема 7. Станово-представницька монархія в країнах Європи.

Завдання для самостійної роботи:

1. У формі таблиці здійсніть порівняльну характеристику державного механізму Франції, Англії і Німеччини періоду станово-представницької монархії:

Франція	Англія	Німеччина
.....
.....
.....

2. У формі таблиці здійсніть порівняльну характеристику повноважень і функцій парламентів Франції, Англії і Німеччини періоду станово-представницької монархії:

Франція	Англія	Німеччина
.....
.....
.....

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 6, 8, 11, 15, 18–21, 27, 28, 30–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Тема 8. Абсолютна монархія в країнах Європи.

Завдання для самостійної роботи:

1. У формі таблиці здійсніть порівняльну характеристику державного механізму Франції, Англії і Німеччини періоду абсолютної монархії:

Франція	Англія	Німеччина
.....
.....
.....

2. У формі таблиці здійсніть порівняльну характеристику форм феодальної монархії у Франції, Англії і Німеччини (зазначити: період, центральні органи влади, управління на місцях):

	Франція	Англія	Німеччина
період
центральні органи влади
управління на місцях

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 8, 11, 15, 18–21, 26–28, 30–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Тема 9. Право європейських країн доби розвинутого феодалізму.

Завдання для самостійної роботи:

1. У формі таблиці здійсніть порівняльну характеристику середньовічного права у Франції, Англії і Німеччини (зазначити: джерела, особливості права власності, шлюбно-сімейне право, кримінальне право (класифікація злочинів, види покарань, характер права), форми судового процесу):

	Франція	Англія	Німеччина
джерела права
особливості права власності
шлюбно-сімейне право
кримінальне право (класифікація злочинів, види покарань, характер права)
форми судового процесу

2. Назвіть та охарактеризуйте кримінально-правові інститути країн Європи в період середньовіччя.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 6, 8–11, 15, 18–19, 26–28, 30–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Тема 10. Феодална держава і право Росії.

Завдання для самостійної роботи:

1. Складіть схему: «Система органів судочинства у Великому князівстві Московському».
2. Проаналізуйте характер змін у розвитку права Російської держави на різних етапах її формування.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–4, 6–11;
- допоміжна література: 2, 6, 8, 11, 15, 18–21, 27, 28, 30–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Тема 11. Феодална держава і право у країнах Сходу.

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначте подібності та відмінності державного механізму Делійського султанату і імперії Великого Монгола в Індії.
2. У формі таблиці здійсніть порівняльну характеристику середньовічного права в Індії, Китаї та Японії (зазначити: джерела, особливості права власності, шлюбно-сімейне право, кримінальне право (класифікація злочинів, види покарань, характер права), форми судового процесу):

	Індія	Китай	Японія
джерела права
особливості права власності
шлюбно-сімейне право
кримінальне право (класифікація злочинів, види покарань, характер права)
форми судового процесу

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–3, 5–11;
- допоміжна література: 2, 6, 8, 15–21, 27, 28;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Змістовий модуль 3. Держава і право зарубіжних країн в період Нового часу.

Тема 12. Загальна характеристика держави і права в Новий час. Держава і право Англії Нового часу.

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначте соціальну базу основних політичних угруповань в ході Англійської революції.
2. Складіть схему: вищі органи влади та управління Англії у XVIII – XIX ст.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 11, 15, 18, 20–22;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Тема 13. Держава і право США Нового часу.

Завдання для самостійної роботи:

1. У формі таблиці здійсніть порівняльну характеристику причин і наслідків Американської революції та Громадянської війни в США:

	Американська революція	Громадянська війна в США
причини
наслідки

2. Проаналізуйте законодавство США про скасування рабства та расової дискримінації другої половини XIX ст.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 8, 15, 18–23, 26, 27, 29–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Тема 14. Держава і право Франції та Німеччини Нового часу.

Завдання для самостійної роботи:

1. У формі таблиці здійсніть порівняльну характеристику політики Наполеона III, «уряду національної оборони» та уряду А. Тьєру напередодні революції 18 березня 1871 р. у Франції:

Політика Наполеона III	Політика «уряду національної оборони»	Політика уряду А. Тьєру
.....

2. Схематично відобразіть структуру німецького Цивільного уложення 1896 р.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;

- допоміжна література: 2, 3, 8, 11, 15, 18–22, 27, 29–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Тема 15. Держава і право Росії Нового часу (XIX – початок XX ст.).

Завдання для самостійної роботи:

1. Право і суди в Росії в першій половині XIX ст.
2. Назвіть та охарактеризуйте контрреформи 80-90-х років XIX ст. в Росії.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 11, 15, 18–20, 22, 29–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Тема 16. Держава і право Японії та Китаю Нового часу.

Завдання для самостійної роботи:

1. Охарактеризуйте суспільний та державний лад у період «Закритої Японії».
2. Складіть схему: державний механізм Китаю за Конституцією 1912 р.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–3, 6–11;
- допоміжна література: 2, 11, 15, 18, 20, 22, 29–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Змістовий модуль 4. Держави і права зарубіжних країн Новітнього періоду.

Тема 17. Загальна характеристика держави і права в Новітню добу.

Держава і право Англії в Новітню епоху.

Завдання для самостійної роботи:

1. Назвіть та охарактеризуйте нові типи держав після 1945 року.
2. Назвіть та охарактеризуйте основні напрями державно-правового розвитку Англії наприкінці XX – на початку XXI ст.

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 5, 11, 15, 18–21, 27, 29–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Тема 18. Держава і право Франції та Німеччини в Новітню епоху.

Завдання для самостійної роботи:

1. Охарактеризуйте наслідки прийняття Конституцій 1946 р. та 1958 р. у Франції.
2. У формі таблиці визначте загальні та специфічні особливості розвитку права у Франції та Німеччині у Новітній період: а) право власності; б) сімейне право; в) трудове право; г) екологічне право; д) кримінальне право; е) кримінальний процес:

	Франція	Німеччина	Франція	Німеччина
	<i>загальні особливості</i>		<i>специфічні особливості</i>	
право власності
сімейне право
трудове право
екологічне право
кримінальне право
кримінальний процес

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 5, 11, 15, 18–21, 26, 27, 29–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Тема 19. Держава і право США Новітньої доби.

Завдання для самостійної роботи:

1. Назвіть та охарактеризуйте основні напрями державно-правового розвитку США наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.
2. У формі таблиці визначте загальні та специфічні особливості розвитку права США і Англії у Новітній період: а) джерела та основні інститути приватного права; б) шлюбно-сімейне право; в) трудове і соціальне законодавство; г) розвиток екологічного права; д) зміни у кримінальному праві і процесі; е) системи судових і правоохоронних органів:

	США	Англія	США	Англія
	<i>загальні особливості</i>		<i>специфічні особливості</i>	
джерела права
основні інститути приватного права
шлюбно-сімейне право
трудове і соціальне законодавство
розвиток екологічного права
зміни у кримінальному праві і процесі
системи судових і правоохоронних органів

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 5, 11, 15, 19–21, 27, 29–32;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

Тема 20. Держава і право Японії та Китаю у Новітню епоху.

Завдання для самостійної роботи:

1. Складіть схему: державний механізм Японії за Конституцією 1947 року.
2. У формі таблиці здійсніть порівняльну характеристику права Китаю в 1949– 1976 рр. і у пореформений період:

1949– 1976 рр.	Пореформений період
.....

Рекомендовані джерела інформації:

- основна література: 1–11;
- допоміжна література: 2, 15, 20, 30;
- інформаційні ресурси в інтернеті: 1–4.

РОЗДІЛ 4. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ

4.1. Загальні положення

Індивідуальні навчально-дослідні завдання (далі ІНДЗ) є однією з форм освітнього процесу, що виконуються під час позааудиторної самостійної роботи. ІНДЗ виконуються здобувачами вищої освіти самостійно з одержанням необхідних консультацій з боку викладача.

Видами ІНДЗ з навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» є доповідь з презентацією / реферат.

Вид ІНДЗ та його тематика обираються здобувачами вищої освіти самостійно із запропонованого нижче переліку тем, або виконуються на іншу, узгоджену із викладачем тему в межах дисципліни, що вивчається. ІНДЗ оцінюється відповідно до зазначених у цих методичних рекомендаціях критеріїв оцінювання.

Доповідь – це документ, у якому викладається самостійно опрацьована певна проблема (тема, питання) за навчальними посібниками, спеціальною літературою та іншими джерелами, подаються висновки, пропозиції. Вона призначена для усного (публічного) читання та обговорення. Метою доповіді є формування у студентів вміння пов'язувати теорію з практикою, користуватися літературою, популярно викладати складні питання, триматися перед аудиторією. Робота над доповіддю спрямована на формування у студентів уміння викладати сутність певного питання, коментувати конкретну думку, подію, факт, дати їм авторську аналітичну оцінку.

Для наочної підтримки захисту доповіді створюється презентація.

Презентація – це представлення результатів самостійної роботи студента з опрацювання обраної теми. Мета презентації – набуття студентами навичок з аналізу власної роботи і публічного представлення результатів дослідження. Презентація дозволяє подати матеріал більш наглядно, індивідуально, з використанням елементів якісної графіки, відеоматеріалів, звуковим супроводом. Використання комп'ютерних презентацій сприяє розвитку наочнообразного мислення, стійкості уваги, образної пам'яті, уважності, спостережливості, стимулює продуктивні творчі функції мислення.

Реферати – це індивідуальні завдання, які сприяють поглибленню і розширенню теоретичних знань здобувачів вищої освіти з окремих тем дисципліни, розвивають навички самостійної творчої роботи з навчальною та науковою літературою, розвивають та закріплюють первинні навички дослідницької діяльності, а також застосуванні отриманих знань у здійсненні професійній діяльності. Ця навчальна робота прищеплює навички узагальнення програмного матеріалу, використання різноманітних джерел, складання бібліографії з теми дослідження, уміння робити порівняльний аналіз, контент-аналіз, зіставляти та узагальнювати різні підходи, погляди, конкретний матеріал,

розкривати своє ставлення до досліджуваних проблем, робити правильні обґрунтовані висновки.

4.2. Тематика та вимоги до виконання індивідуального навчально-дослідного завдання

Рекомендовані теми індивідуального навчально-дослідного завдання

№ з/п	Завдання	Кількість годин	
		Денна	Заочна
	<i>Доповідь з комп'ютерною презентацією / реферат</i>		
1	Соціальна структура стародавнього східного суспільства.		
2	Раннє, Давнє, Середнє та Нове царства в історії державно-правового розвитку Стародавнього Єгипту.		
3	Правове становище вільного населення в Месопотамії.		
4	Право власності за Законами царя Хаммурапі та Законами Ману: порівняльна характеристика.		
5	Правовий статус війська та вплив варново-кастової системи на його формування у Стародавній Індії.		
6	Історичне значення договору позики Стародавньої Індії.		
7	Злочини проти держави та особи за давньоіндійськими законами.		
8	Особливості суспільного ладу Китаю.		
9	Звинувачувально-змагальний характер судового процесу в Стародавньому Китаї.		
10	Вплив конфуціанства та школи легістів на розвиток китайського права.		
11	Система афінської демократії.		
12	Магістратури у Римі.		
13	Право Стародавнього Риму: періодизація, джерела.		
14	Право власності та зобов'язань в афінському праві.		
15	Суспільний і державний лад Риму в період монархії.		
16	Судоустрій і судочинство у Стародавньому Римі.		
17	Структура та характер політичної влади Спарти.		
18	Договір займу в Стародавньому світі.		
19	Адміністративно-територіальний устрій франкської держави.		
20	Вплив християнської церкви на правову систему франкської держави.		
21	Патріархальний характер шлюбно-сімейних відносин у франкському суспільстві.		

22	Кримінальний процес у франків.		
23	Основні етапи розвитку ранньофеодальної станово-представницької монархії в країнах Європи.		
24	Характеристика основних джерел права європейських держав періоду станово-представницької монархії.		
25	Основні етапи розвитку абсолютної монархії в країнах Європи.		
26	Особливості абсолютизму у державах Європи.		
27	Сутність сюзеренітету-васалітету в країнах Європи.		
28	Джерела та основні риси права у Франції, Англії, Німеччини періоду абсолютизму: порівняльний аналіз.		
29	Звинувачувально-змагальний та інквізиційний процес в країнах Європи у період Середньовіччя.		
30	Основні принципи американського федералізму.		
31	Основні риси права середньовічних держав Далекого Сходу.		
32	Еволюція феодалізму в Росії.		
33	Право феодальної Росії.		
34	Цивільний кодекс Наполеона 1804 р. і його вплив на формування континентальної системи права.		
35	Судова система Паризької комуни.		
36	Конституційний процес у Німеччині (перша половина XIX ст. – початок XX ст.).		
37	Соціальне законодавство в Німецькій імперії (кін. XIX – поч. XX ст.).		
38	Суспільно-політична модернізація Японії у другій половині XIX ст.		
39	Особливості розвитку правових систем у XX ст.		
40	Сутність делегованого законодавства в Англії, Франції, США.		
41	Еволюційний шлях утворення кодифікованого права Великобританії.		
42	Реформа кримінального права Великобританії у 90-ті роки XX століття.		
43	Регулятивна роль держави у соціально-економічній сфері Франції на рубежі XX – XXI століть.		
44	Спільні та відмінні риси правових систем Японії і Китаю (друга половина XX – початок XXI ст.).		
45	Сучасне право країн Європи: зміст та основні тенденції розвитку.		
	Разом	20	20

При підготовці та написанні доповіді з презентацією рекомендується використовувати наступний досвід:

1. Здобувач повинен уважно ознайомитися з рекомендованою тематикою доповіді, запропонованою в цій розробці, і вибрати тему. Можна запропонувати свою власну тему доповіді.

2. З'ясувати зміст обраної теми та цільову настанову, визначити і накреслити головні питання які підлягають розгляду, проконсультуватися з цього приводу у викладачів.

3. Підібрати матеріал, обдумати і структурувати доповідь, підібрати демонстраційно-наочний матеріал.

4. При необхідності скласти план особистої роботи. У плані визначити терміни написання презентації, редагування.

5. Підготувати список необхідної літератури з теми. У цій роботі доцільно користуватися каталогами бібліотек.

6. Провести пробну репетицію виступу, підготуватися до відповідей на можливі запитання.

Характеристика та вимоги до основних компонентів змісту роботи:

При виконанні письмових індивідуально-дослідних завдань бажано дотримуватися відповідних вимог.

Структура індивідуального завдання включає такі основні елементи (орієнтовна):

- титульний аркуш;
- зміст дослідження;
- мета і предмет дослідження;
- основна частина;
- висновки;
- список використаних джерел (до 10 основних).

Титульна сторінка оформлюється за встановленим зразком (див. додаток А) та є першою сторінкою індивідуального завдання.

У **Вступі** необхідно відобразити суть та обґрунтування вибору теми, структуру її розгляду, здійснити перехід до основного судження. На цьому етапі важливо правильно сформулювати питання, на яке автор збирається знайти відповідь під час дослідження.

Основна частина передбачає розкриття обраної теми доповіді, де буде сформульовано судження, розкрито аргументацію та аналіз, використовуючи обґрунтування тез і роздумів, докази, факти і приклади на їх підтримку.

У **висновках** необхідно викласти основне судження, резюмувати аргументи на захист основного судження, показати особисті думки щодо висвітленої теми. Доповіді можуть включати в себе авторські рекомендації, пропозиції або інші мотиваційні елементи.

Список використаних джерел містить перелік літературних джерел, що використовуються при підготовці презентації. Список використаних джерел повинен бути з докладним зазначенням вихідних матеріалів. Крім електронних адрес потрібно вказувати і друковані видання.

Правила оформлення презентації: Параметри сторінки:

- розмір слайдів має відповідати розміру екрана;
- орієнтація слайда – альбомна;
- ширина слайда – 24 см;
- висота слайда – 18 см;
- нумерувати слайди слід арабськими цифрами без знаків номера, рисочок тощо;
- формат показу слайдів – «Демонстрація»;
- графічний і текстовий матеріали розміщуються на слайдах так, щоб ліворуч і праворуч від краю слайда залишалось чисте поле шириною не менше 0,5 см.

Використовується програма PowerPoint. Обсяг: 13-15 слайдів у вигляді файлу формату *.ppt або *.pptx.

Мова презентації – українська.

Додаткові вимоги до змісту презентації (за Д. Льюїсом):

- кожен слайд має відображати одну думку;
- текст має складатися з коротких слів та простих речень;
- рядок має містити 6 – 8 слів;
- всього на слайді має бути 6 – 8 рядків;
- загальна кількість слів не повинна перевищувати 50;
- дієслова мають бути в одній часовій формі;
- заголовки мають привертати увагу аудиторії та узагальнювати основні ідеї слайда;
- у заголовках мають бути і великі, і малі літери (а не тільки великі);
- слайди мають бути не надто яскравими – зайві прикраси лише створюють бар'єр на шляху ефективної передачі даних;
- кількість блоків статистичних даних на одному слайді має бути не більше чотирьох;
- підпис до ілюстрації розміщується під нею, а не над нею;
- усі слайди презентації мають бути витримані в одному стилі.

При підготовці та написанні реферату рекомендується використовувати наступний досвід:

1. Здобувач вищої освіти повинен уважно ознайомитися з рекомендованою тематикою рефератів, запропонованою в цій розробці, і вибрати тему. Можна запропонувати свою власну тему реферату.

2. З'ясувати зміст обраної теми та цільову настанову, проконсультуватися з цього приводу у викладачів, визначити і накреслити головні питання які підлягають розгляду.

3. При необхідності скласти план особистої роботи. У плані визначити терміни написання реферату, редагування, виготовлення наочних матеріалів (схем, таблиць, тощо).

4. Підготувати список необхідної літератури з теми. У цій роботі доцільно користуватися каталогами бібліотек.

5. Вивчити рекомендовану літературу, тобто вибрати основні положення, які відносяться до теми реферату, з'ясувати фактичний матеріал та висновки, до

яких приходять автор. Під час вивчення літератури треба робити відповідні записи, які потім слід використати при написанні реферату.

Характеристика та вимоги до основних компонентів змісту реферату:

При написанні реферату бажано дотримуватися відповідних вимог.

Структура реферату включає такі основні елементи (орієнтовна):

- титульний аркуш (додаток А);
- зміст;
- вступ;
- основна частина, яка складається з 2-3 рівнозначних за обсягом розділів, кожний з яких завершується стислими висновками;
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки (за необхідністю).

Титульна сторінка реферату оформлюється за встановленим зразком (див. додаток А) та є першою сторінкою реферату, проте номер на ній не проставляється.

Зміст роботи подається на початку реферату. Він повинен бути оформлений як простий або розгорнутий план. Зміст містить назву та нумерацію усіх розділів і підрозділів.

У **Вступі** необхідно відобразити роль і значення проблеми (теми), що вивчається, вказати мету, завдання, об'єкт роботи.

Основна частина подається у вигляді систематизованої реферативної інформації та її аналізу, що передбачає безпосередній виклад змісту теми реферату, глибоке і всебічне висвітлення її основних положень.

У **висновках** необхідно підвести підсумки досліджень, які проведені в рефераті.

Список використаних джерел містить перелік літературних джерел, що використовуються при підготовці реферату. Список використаних джерел повинен складати не менше 10 найменувань. Мінімальна кількість джерел має становити не менше ніж 60 % найменувань за останні 5 років. Кількість Інтернет документів не повинна перевищувати 15 % загальної кількості списку джерел.

Додатки складаються з допоміжних таблиць, розмір яких більший за одну сторінку, діаграм, схем, інструкцій, методик, звітної документації, допоміжних ілюстрацій, тощо і нумеруються в тій послідовності, в якій на них надаються посилання в тексті.

Орієнтований розподіл складових структури реферату та їх обсяг здійснюється в такому порядку:

Таблиця 1

Приблизний розподіл складових структури реферату

Основні елементи структури	Кількість сторінок	Обсяг
Титульний аркуш	1 стор.	
Зміст	1 стор.	

Умовні позначки (скорочення)	1 стор. <i>за необхідністю</i>)	Обсяг 15-20 сторінок
Вступ	1-2 стор.	
Основна частина: 2-3 рівновеликих розділи, які можуть складатися з 2-4 підрозділів (але необов'язково). Кожна складова основної частини (розділи) завершується стислими висновками (<i>не виносяться до змісту</i>)	до 15 стор. (з <i>загальним обсягом 20 стор.</i>), або до 10 стор. (з <i>загальним обсягом 15 стор.</i>)	
Висновки	1-2 стор.	
Список використаних джерел	10-15 джерел	
Додатки	не регламентуються	Обсяг не обмежений

Правила оформлення реферату:

Текст реферату виконується на стандартних аркушах формату А4 (210x297) і розміщується на одній стороні аркуша. Тип шрифту – Times New Roman Cyr. Шрифт основного тексту – звичайний, розмір 14; абзац – 1,25; інтервал – 1,5; текст повинен бути відформатованим по ширині й без перенесень. Кожна сторінка має однакові поля: ліве – 20 мм, праве – 10 мм, верхнє, нижнє – 20 мм. Загальний обсяг реферату, виконаного на комп'ютері, – 15-20 сторінок, або 10-15 сторінок рукописного тесту.

Сторінка тексту повинна містити 29-30 рядків.

Розділи нумерують арабськими цифрами, підрозділи – двома арабськими цифрами, розділеними крапкою: перша означає номер розділу, друга – підрозділу. Номер розділу та підрозділу показують перед їх заголовком, у кінці заголовка крапку не ставлять. Підкреслювання, фарбування та переніс слів у заголовках не допускається. Кожний розділ треба починати з нової сторінки.

Усі сторінки роботи послідовно нумерують арабськими цифрами, проставляючи їх у правому верхньому куті (без крапки). Нумерація сторінок починається з титульного листа, на якому цифра «1» не ставиться. Рисунки, таблиці (які розміщені в тексті роботи), список використаних джерел, додатки також включаються до наскрізної нумерації.

При написанні реферату необхідно: викладати матеріал грамотно з використанням наукового стилю писемної мови, логічно, послідовно; чітко формулювати думки; узагальнювати результати досліджень у вигляді таблиць, схем, діаграм, безпосередньо пов'язаних з питаннями теми, але їх кількість не повинна бути надмірною. Мова написання реферату – українська.

Оформлення ілюстрацій, таблиць, цитат у ІНДЗ за видами:

Усі ілюстрації (графіки, схеми, діаграми тощо) іменуються рисунками. Рисунки нумеруються послідовно в межах розділу та порядкового номера

рисунка, розділених крапкою, наприклад: 3.2 (другий рисунок третього розділу). Рисунки повинні розміщуватися зразу після посилання на них у тексті ІНДЗ. Кожний рисунок повинен супроводжуватися змістовним підписом. Підпис розміщується під рисунком в один рядок з номером.

Таблиці повинні мати назву, яка відображає їх зміст. Таблиці повинні бути компактними, наочними і зрозумілими. Небажаним є перенос таблиць, якщо зони повністю вміщуються на одній сторінці.

Усі таблиці повинні бути пронумеровані. Номер таблиці ставиться зліва від назви і складається із номера розділу та порядкового номера таблиці, розділених крапкою, наприклад, 1.1. (перша таблиця першого розділу), 2.1 (перша таблиця другого розділу).

Скорочення слів у заголовках розділів, підрозділів, таблиць, додатків і в підписах під рисунками не допускається, а в тексті можливі лише загальноприйняті скорочення.

При написанні ІНДЗ обов'язковими є посилання на автора та джерело, звідки запозичені матеріал або окремі дані. Цитати, взяті із праць або офіційних документів, повинні відповідати оригіналу.

Перелік літературних джерел, використаних при виконанні ІНДЗ, наводять наприкінці тексту, а по тексту повинні бути наведені посилання, які подаються у квадратних дужках з вказівкою номеру джерела у списку літератури та сторінки, наприклад, [1, с. 15–11], або «... у працях [3–5]...», або «... у працях [3; 5]...» і т. д.

Бібліографічний опис списку використаних джерел у ІНДЗ за видами:

Необхідно оформляти з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Література подається в алфавітному порядку або в порядку посилання в тексті.

Наведені в списку використаних джерел друковані праці записують мовою оригіналу і оформляють згідно з вимогами державного стандарту. Зразок оформлення літератури:

1. Історія держави і права зарубіжних країн : підручник / О. М. Бандурка, Д. В. Швець, М. Ю. Бурдін, О. М. Головка та ін. ; за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Майдан, 2020. 618 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/9481/Bandurka_isto_riya_prava-zarubizh%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Маймескулов Л. М., Тихоненков Д. А., Россіхін В. В., Власенко С. І. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. Л. М. Маймескулова. Харків : Право, 2013. 520 с.
3. Ластовський В. В. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. Київ : Видав. центр КНУКіМ, 2017. 195 с.
4. Тищик Б. Й. Історія держави і права зарубіжних країн. Новий час (XVII ст. – 1918 р.) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Львів : Світ, 2013. 750 с.

При виконанні ІНДЗ необхідно дотримуватись наступних вимог:

№ з/п	Критерії	Показники
1	Науковість, об'єктивність	<p>Уміння поставити проблему, встановити її актуальність, сформулювати мету і завдання дослідження.</p> <p>Відображення основних термінів і фактичного матеріалу з теми дослідження.</p> <p>Знання існуючих способів і оригінальність власного вирішення проблеми, що досліджується.</p> <p>Уміння використовувати у дослідженні сучасний аналітичний і методологічний інструментарій, працювати з літературними джерелами.</p> <p>Повнота розкриття теми.</p> <p>Достовірність наданої інформації. Коректність змісту та фактів, наведених у ІНДЗ.</p> <p>Знання змісту виконаної роботи, вільне володіння інформацією з теми.</p>
2	Відповідність стандартам оформлення	<p>Знання і виконання вимог щодо оформлення змісту виконаної роботи (титульний лист, зміст, мета і предмет дослідження основна частина, висновки, список використаних джерел).</p> <p>Мовне оформлення та володіння стилем наукового викладу.</p> <p>У презентаціях: розміщення і комплектування об'єктів.</p> <p>Єдиний стиль слайдів.</p>
3	Послідовність, системність	<p>Уміння виокремити головне.</p> <p>Уміння подавати інформацію системно, логічно, послідовно, лаконічно та завершено.</p>
4	Доступність	<p>Простота і ясність викладу.</p> <p>Уміння логічно, доказово подати інформацію.</p> <p>Уміння описувати хід виконання дослідження.</p> <p>Використання інформаційних джерел і посилання на них.</p> <p>Логічність висловлювання думок, уміння порівнювати, аналізувати.</p>
5	Зв'язок з життям (практичність)	<p>Наявність рекомендацій щодо використання результатів дослідження.</p>

6	Свідомість, творчість і активність	Розуміння і аргументація актуальності теми. Уміння оцінювати достовірність отриманих результатів, узагальнювати і робити висновки. Виявлення власного ставлення до проблеми. Творчий підхід, самостійність, оригінальність в опрацюванні матеріалу. Уміння аргументовано захищати власну точку зору. Уміння коректно, стисло, точно відповідати на запитання.
7	Наочність	Використання під час захисту ІНДЗ засобів унаочнення та якості їх виконання. Відповідність ілюстрацій темі і результатам дослідження. Схеми, графіки тощо, чіткі, доступні до сприйняття. Використання інформаційних джерел і власних ілюстрацій (малюнків, фото, відео).

4.3. Захист індивідуального навчально-дослідного завдання

Захист індивідуального навчально-дослідного завдання відбувається на практичному занятті.

Представляючи свою роботу на захисті, здобувач вищої освіти повинен у стислому вигляді обґрунтувати актуальність теми та схарактеризувати структуру роботи; стисло викласти найбільш важливі положення та основний зміст роботи; коротко охарактеризувати результати дослідження.

На виступ здобувача відводиться до 5-7 хвилин. Виступ та відповіді на запитання, зауваження й побажання повинні показати найвищий рівень теоретичної підготовки здобувача вищої освіти, його всебічну ерудицію та вміння доступно викласти основні результати проведеного дослідження.

За результатами захисту індивідуального навчально-дослідного завдання викладач ухвалює рішення щодо оцінки роботи та робить позначку про захист на титульній сторінці завдання.

Повторний захист індивідуального навчально-дослідного завдання з метою підвищення оцінки не дозволяється.

4.4. Дотримання вимог академічної доброчесності

Згідно статті 42 Закону України «Про освіту» та «Положення про академічну доброчесність учасників освітнього процесу в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»» (затверджено Вчено радою протокол № 9 від 26.04.2018, розміщено на офіційному веб-сайті університету: https://pdpu.edu.ua/doc/norm_doc/P101.pdf) кожний здобувач повинен дотримуватися академічної доброчесності.

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього

процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Дотримання академічної доброчесності при написанні ІНДЗ передбачає:

– самостійне виконання всіх етапів підготовки та написання навчальної роботи;

– посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

– дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

– надання достовірної інформації про результати власної навчальної (творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Якщо ІНДЗ у більшості складається з перефразованих ідей інших авторів без оригінального аналізу чи думок здобувача вищої освіти, воно все одно буде вважатися плагіатом, навіть якщо усі запозичені думки будуть правильно процитовані.

РОЗДІЛ 5. КОНТРОЛЬНІ ЗАСОБИ ПЕРЕВІРКИ РЕЗУЛЬТАТІВ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

5.1. Тестові завдання для самоконтролю

Тестові завдання, які можуть бути використані для проміжного і підсумкового контролю знань.

Інструкція: уважно прочитайте запропоновані тестові завдання та оберіть одну правильну відповідь.

- 1. Назвіть одну з найдавніших упорядкованих збірок звичаєвого права, яка відображала розвиток Вавилонської держави є:**
 - а) Закони Ману;
 - б) Закони XII таблиць;
 - в) Звід законів Юстиніана;
 - г) Закони Хаммурапі.

- 2. Визначте форму правління Стародавньої Індії:**
 - а) республікою;
 - б) військовою диктатурою;
 - в) монархією;
 - г) політією.

- 3. Визначте основну мету покарань у Стародавньому Китаї:**
 - а) виправлення;
 - б) залякування;
 - в) суспільний осуд;
 - г) попередження злочинів.

- 4. Укажіть, хто в Афінах вважався повноправними громадянами (у політичному аспекті):**
 - а) жителі міста;
 - б) лише афіняни;
 - в) метеки (іноземці);
 - г) усе вільне населення.

- 5. Назвіть основне джерело римського права посткласичного періоду:**
 - а) Закони Хаммурапі;
 - б) Закони XII таблиць;
 - в) Звід законів Юстиніана;
 - г) Салічна правда.

6. Вкажіть, яке право передбачало існування власної системи правових норм, які регулювали політичне життя міста?

- а) звичаєве право;
- б) ленне право;
- в) магдебурзьке право;
- г) канонічне право.

7. Вкажіть, у якому році Велика хартія вольностей отримала статус нормативно-правового документа в Англії:

- а) 1215 р.;
- б) 1245 р.;
- в) 1265 р.;
- г) 1432 р.

8. Назвіть основні риси західноєвропейського континентального права доби розвинутого феодалізму:

- а) просвітницький абсолютизм;
- б) партикуляризм;
- в) розвиток публічного та приватного права;
- г) глосарій.

9. Назвіть центральні органи державного управління Арабського халіфату:

- а) канцелярії еміра;
- б) дивани;
- в) колегії шейхів;
- г) міністеріали.

10. Визначте період протекторату Кромвеля часів Англійської революції XVII ст.:

- а) 1649 – 1658 рр.;
- б) 1649 – 1653 рр.;
- в) 1640 – 1649 рр.;
- г) 1658 – 1660 рр.

11. Вкажіть, яка поправка до Конституції відмінила рабство у США?:

- а) поправка XII, прийнята в 1804 р.;
- б) поправка XIII, прийнята в 1865 р.;
- в) поправка XV, прийнята в 1870 р.;
- г) поправка XVII, прийнята в 1913 р.

12. Визначте, в якій країні вперше був запроваджений інститут президента:

- а) Англії;

- б) США
- в) Німеччині;
- г) Франції.

13. Вкажіть, в якій країні поділ системи права на публічне і приватне отримав теоретичне обґрунтування:

- а) Греції;
- б) Англії;
- в) Стародавньому Римі;
- г) США.

14. Укажіть, коли тоталітаризм як загальне явище розвитку країн отримав свій прояв:

- а) XVII ст.;
- б) XVIII ст.;
- в) XIX ст.;
- г) XX ст.

15. Яке джерело права стало відігравати найбільшу правотворчу роль після Другої світової війни:

- а) делеговане законодавства;
- б) судові рішення;
- в) зобов'язання з деліктів;
- г) рішення парламенту.

16. Вкажіть форму державного устрою сучасної Японії:

- а) президентська республіка;
- б) парламентська республіка;
- в) конституційна монархія;
- г) абсолютна монархія.

5.2. Перелік запитань для підготовки до складання екзамену

1. Предмет і завдання курсу історії держави і права зарубіжних країн.
2. Загальні закономірності формування держави і становлення права в країнах Стародавнього Сходу.
3. Суспільний устрій та державний лад Стародавнього Єгипту.
4. Характеристика правової системи та правових інститутів Стародавнього Єгипту.
5. Суспільний та державний лад Стародавнього Вавилону.
6. Загальна характеристика Законів царя Хаммурапі.
7. Утворення і розвиток держави і права в Стародавній Індії.
8. Джерела та основні риси права Стародавньої Індії.

9. Виникнення і розвиток держави і права у Стародавньому Китаї.
10. Джерела та основні риси права Стародавнього Китаю.
11. Особливості держави і права античного світу. Утворення Афіїнської держави.
12. Реформи Солона, Клісфена, Ефіальта та Перикла у Афінах.
13. Державний лад Афінів у VI – V ст. до н.е. Система афіїнської демократії.
14. Особливості державно-правового розвитку Спарти.
15. Основні риси афіїнського права.
16. Утворення держави в Римі. Реформи Сервія Тулія.
17. Суспільний та державний лад Риму в період республіки.
18. Суспільний та державний лад Риму в період імперії.
19. Державний лад Риму в період принципату та в період домінанту.
20. Право Стародавнього Риму (періодизація, джерела).
21. Суспільний та державний лад середньовічної Візантії.
22. Візантійське право (періодизація, джерела).
23. Держава і право франків.
24. Передумови створення, основні положення та загальна характеристика «Салічної правди».
25. Основні етапи виникнення і розвитку англосаксонської держави і права.
26. Джерела та основні риси англосаксонського права.
27. Поняття та особливості сенйоріальної монархії.
28. Станово-представницька монархія у Франції (XIII – XIV ст.).
29. Утворення станово-представницької монархії в Англії (XIII – XIV ст.).
30. Особливості станово-представницької монархії в Німеччині (XIII – XIV ст.)
31. Абсолютна монархія у Франції (XVI – XVII ст.).
32. Особливості англійського абсолютизму (XVI – XVII ст.).
33. Абсолютна монархія в Німеччині (XVI – XVII ст.).
34. Джерела та основні риси феодального права Франції.
35. Джерела та основні риси феодального права Німеччини.
36. Джерела та загальні риси права феодальної Англії.
37. Канонічне право в західноєвропейських феодальних державах.
38. Суспільний та державний лад феодального Китаю.
39. Джерела та основні риси феодального права Китаю.
40. Делійський султанат і імперія Великого Могола в Індії.
41. Розвиток державності в Японії у період Середньовіччя.
42. Джерела та основні риси феодального права Японії.
43. Виникнення та розвиток Арабського Халіфату. Державний лад.
44. Джерела та основні риси мусульманського права.
45. Подолання феодальної роздробленості та утворення Великого князівства Московського.
46. Московська держава в XVI-XVII ст.
47. Розвиток феодального права Московської держава у XVI-XVII ст. Судебник 1550 року.
48. Джерела та основні риси права феодальної Росії.

49. Буржуазна революція середини XVII ст. і розвиток державності в Англії. Протекторат Олівера Кромвеля.
50. Державний устрій Англії у XIX ст.
51. Джерела та основні риси права Англії середини XVII – XIX ст.
52. Війна за незалежність американського народу у другій половині XIX ст.: причини та наслідки.
53. Джерела американського права Нового часу, їх загальна характеристика.
54. Характеристика американської правової системи кінця XVII – XIX ст.
55. Передумови, особливості та основні етапи французької революції XVIII ст.
56. Декларація прав людини і громадянина 1789 р. та Французькі Конституції 1791 і 1793 років.
57. Директорія, консульство та імперія Франції: державно-правові аспекти.
58. Друга республіка в Франції. Конституція 1848 року.
59. Друга імперія у Франції. Конституція 1852 р.
60. Суспільний і державний лад Німеччини у XIX ст.
61. Революція в Німеччині (1848 р.) та її вплив на розвиток німецьких держав.
62. Об'єднання Німеччини. Конституція 1871 року.
63. Джерела та основні риси права Німеччини Нового часу.
64. Право і суди в Росії в першій половині XIX ст.
65. Державні реформи в Росії в 60-80 роках XIX ст.
66. Революція 1917 р. в Росії і виникнення радянської держави і права.
67. Суспільний і державний лад Японії середини XIX ст.
68. Зміни в суспільному і державному ладі Японії після революції Мейдзи. Конституція Японії 1889 р.
69. Наслідки синьхайської революції. Проголошення республіки в Китаї.
70. Зміни на політичній карті Європи після Першої світової війни.
71. Розпад Британської колоніальної імперії у XX ст.
72. Розвиток публічного та приватного права Новітнього часу.
73. Вплив міжнародних правових норм на внутрішнє право окремих держав в Новітню добу.
74. Державно-правовий розвиток Німеччини у період існування Веймарської республіки. Конституція 1919 р.
75. Суспільний і державний лад нацистської Німеччини.
76. Державно-правовий розвиток ФРН у другій половині XX ст. Конституція ФРН 1949 р.
77. Особливості розвитку правової системи Німеччини наприкінці XX – на початку XXI ст.
78. Третя республіка Франції Новітнього періоду.
79. Четверта республіка Франції Новітнього періоду. Конституція 1946 р.
80. П'ята республіка Франції Новітнього періоду. Конституція 1958 р.
81. Передумови, характер та наслідки реформ президента США Ф. Д. Рузвельта.
82. Джерела та основні риси права США у другій половині XX ст.

83. Особливості державно-правового розвитку США наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.
84. Зміни у суспільному і державному ладі Англії у Новітній період.
85. Джерела та основні риси права Англії в Новітню епоху.
86. Основні напрями державно-правового розвитку Англії наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.
87. Японія в період між двома світовими війнами. Мілітаризація суспільства.
88. Розвиток японської держави після Другої світової війни. Конституція 1947 р.
89. Утворення Китайської Народної Республіки. Конституція КНР 1954 р.
90. Порушення прав людини в КНР в період так званої «культурної революції».

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ З ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН»

Контрольними заходами оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти з дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн» є поточний та підсумковий контроль. Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою з подальшим переведенням у національну шкалу та шкалу ECTS.

Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	бали	Критерії
Практичні заняття	0 балів	Здобувач вищої освіти не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань або здобувач відмовляється від відповіді, або відсутній.
	1 бал	Здобувач вищої освіти частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки.
	2 бали	Здобувач вищої освіти не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності.
	3 бали	Здобувач вищої освіти в цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки.
	4 бали	Здобувач вищої освіти достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації,

		допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки.
	5 балів	Здобувач вищої освіти в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу.
Самостійна робота здобувача (письмові завдання)	0 балів	Самостійна робота не виконана або не зарахована.
	1 бал	Відповідь дуже фрагментарна. Здобувач вищої освіти не має системних знань з дисципліни чи окремої теми курсу. Понятійно-термінологічний апарат майже не сформований. Самостійна робота виконана менше, ніж 20% загального обсягу завдань або (та) тільки розпочато розв'язання завдань. Виклад матеріалу не структурований. У відповіді наявні фактичні, граматичні, орфографічні та стилістичні помилки.
	2 бали	Відповідь дуже фрагментарна. Здобувач вищої освіти має дуже поверхові знання з питання. Пояснює суть окремих понять. Виклад матеріалу не структурований, порушена послідовність та логіка викладу. Здобувач вищої освіти використовує знання в знайомій ситуації, але не може застосувати їх в новій ситуації. Самостійна робота виконана у неповному обсязі, але правильно або у повному обсязі з суттєвими недоліками. У відповіді наявні фактичні, граматичні, орфографічні та стилістичні помилки.
	3 бали	Відповідь неповна, фрагментарна. Здобувач вищої освіти не має системних знань з дисципліни чи окремої теми курсу. Понятійно-термінологічний апарат в цілому сформований, але здобувач оперує, як правило, одним підходом до тієї чи іншої проблематики, висвітлює окрему класифікацію тощо. Виклад матеріалу не структурований, часто порушується послідовність та логіка викладу. У відповіді відсутні посилання на фундаментальні дослідження з певної проблеми. Відповідь позбавлена творчого підходу і має формальний характер. Здобувач вищої освіти використовує знання в знайомій ситуації, але не може застосувати їх в новій ситуації. У відповіді

		наявні фактичні, граматичні, орфографічні та стилістичні помилки.
	4 бали	Відповідь здобувача вищої освіти майже повна, має усвідомлений та достатньо розгорнутий характер. Висвітлюється зміст окремих класифікацій, підходів тощо. Виклад матеріалу структурований, логічний, але дещо порушена послідовність викладу. Здобувач вищої освіти володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Але у відповіді недостатня доказова база, мало прикладів, допущені окремі неточності. При відповіді на проблемні питання здобувач висловлює свою позицію, але недостатньо її аргументує. Вільно оперує знаннями, застосовує їх в знайомій та новій ситуації. Матеріал викладено правильною мовою, але присутні окремі граматичні, орфографічні та стилістичні помилки.
	5 балів	Здобувач вищої освіти продемонстрував досконале знання та розуміння понятійно-термінологічного апарату та теоретичного матеріалу тієї чи іншої теми. Вільно оперує різноманітними класифікаціями, підходами тощо. Відповідь на поставлені запитання повна, насичена глибокими та розгорнутими судженнями, прикладами, висновками. Виклад матеріалу має логічний, доказовий і послідовний характер. Здобувач вищої освіти володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Вільно висловлює свою позицію з проблемних питань та аргументує її. Володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці не тільки в знайомих, але й в нових ситуаціях. Володіє високою культурою мовлення. Відсутні відповіді граматичні, орфографічні та стилістичні помилки.
Індивідуальне навчально-дослідне завдання (доповідь з комп'ютерною презентацією / реферат)	<i>(доповідь з комп'ютерною презентацією)</i>	
	0 балів	Не зараховуються презентації, які є плагіатом або передруком з мережі Інтернету; проблема не розкрита або дана інформація не в контексті завдання; завдання не виконано.
	1 бал	Презентація не відповідає необхідному обсягу, багато її частин не має відношення до теми дослідження. Відсутній план для створення повної

		і добре оформленої презентації. Зміст роботи не відповідає плану, інформація не точна або пропущена, відсутні висновки та узагальнення і внутрішня логічна послідовність. Оформлення має суттєві недоліки. Доповідь не відображає зміст роботи, більшість відповідей на запитання некоректні, неточні або неправильні, здобувач не володіє предметом дослідження.
	2-3 бали	Презентація не відповідає необхідному обсягу, не містить вступу і висновків. Побудова презентації не дає чіткого уявлення про тему дослідження. Презентація погано організована, без творчих знахідок, багато необхідних елементів пропущені. В презентації не визначені ключові положення, інформація не точна, на більшість запитань не можливо знайти відповідь. Здобувачем вищої освіти представлено власну позицію за даною проблематикою на побутовому рівні без аргументації, висновки є нелогічними і необґрунтованими. Відповіді на запитання фрагментарні, або відсутні.
	4-5 балів	Презентація відповідає необхідному обсягу, тема роботи в основному розкрита, але мають місце недоліки змістовного характеру, певний матеріал викладено некоректно, наявні ознаки компіляції, відсутні узагальнення, авторські висновки. Порушена логіка представленого матеріалу. Презентація організована без творчих знахідок. Є зауваження щодо оформлення тексту пропозицій та презентації. Деякі висновки є нелогічними і необґрунтованими. Наочні матеріали не відображають зміст передбачуваного дослідження. Відповіді на запитання фрагментарні, не точні.
	6-7 балів	Презентація відповідає необхідному обсягу, тема розкрита з використанням сучасного аналітичного і методологічного інструментарію. Дано аргументацію своєї думки з опорою на факти. Проте наукове обґрунтування виконано схематично, позиція здобувача і наукові/навчальні тексти формально узгоджені, зустрічається порушення логіки викладу. Аналіз літературних джерел зроблений поверхнево, інколи відсутні узагальнення, наукова полеміка, авторські

		висновки, посилання на першоджерела. Відповіді на питання в основному правильні, здобувач добре знає предмет роботи.
8-9 балів		Презентація відповідає необхідному обсягу, тема розкрита, всі частини презентації містять важливі твердження за темою дослідження, але має в основі декілька ключових положень, які не повністю розкривають тему дослідження, мають місце окремі недоліки неprinципового характеру. Здобувач вищої освіти демонструє вміння використовувати у дослідженні сучасний аналітичний і методологічний інструментарій, працювати з літературними джерелами, в логічній послідовності проводити критичну та незалежну оцінку певних проблемних питань, формулювати висновки за темою дослідження. Відповіді на питання в основному правильні, здобувач вищої освіти добре знає предмет роботи.
10 балів		Презентація відповідає необхідному обсягу, має в основі ключові положення, які повністю розкривають тему дослідження. Всі частини презентації пов'язані з метою і завданням дослідження. Подана інформація чітка і зрозуміла. Здобувач вищої освіти демонструє вміння використовувати у дослідженні сучасний аналітичний і методологічний інструментарій, творчий підхід, самостійність, оригінальність в опрацюванні матеріалу. Дослідження містить достатній і різноманітний масив опрацьованих інформаційних джерел, критичний огляд наукової і навчальної літератури, узагальнення і висновки, які дозволяють чітко визначити авторську позицію. Доповідь логічна, повна, стисла, проілюстрована бездоганно оформленими наочними матеріалами. Відповіді на запитання правильні, стислі, аргументовані.
<i>реферат</i>		
0 балів		Не зараховуються реферати, які є плагіатом або передруком з мережі Інтернет.
1 бал		Реферат виконаний самостійно, проте не опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз дано описово, змістовний матеріал представлений схематично, у висновку сформульовані загальні висновки, або вони взагалі

		відсутні, тема не розкрита, робота не відповідає обсягу її оформлення не відповідає вимогам, список літератури менше 5 пунктів, з них менше 60 % найменувань за останні 5 років, кількість Інтернет-документів перевищує 15 % загальної кількості списку джерел.
	2 бали	Реферат виконаний самостійно, оформлення відповідає вимогам, проте не опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз дано описово, змістовний матеріал представлений схематично, у висновку сформульовані загальні висновки, тема не розкрита, частина значимої інформації відсутня, список літератури менше 5 пунктів, з них менше 60 % найменувань за останні 5 років, кількість Інтернет-документів перевищує 15 % загальної кількості списку джерел.
	3 бали	Реферат виконаний самостійно, оформлення відповідає вимогам, проте не опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз дано описово, змістовний матеріал представлений схематично, у висновку сформульовані загальні висновки, тема не розкрита, робота не відповідає обсягу, список літератури понад 5 пунктів, з них менше 60 % найменувань за останні 5 років, кількість Інтернет-документів перевищує 15 % загальної кількості списку джерел.
	4 бали	Реферат виконаний самостійно і відповідає обсягу, розкрита актуальність теми, в аналітичній частині подано опис основної проблеми, представлена основна література по темі, у висновку сформульовані загальні висновки, тема в цілому розкрита, проте частина значимої інформації не увійшла в зміст реферату, список літератури понад 8 пунктів, з них менше 50 % найменувань за останні 5 років, кількість Інтернет-документів перевищує 15 % загальної кількості списку джерел, робота ретельно оформлена і представлена до перевірки у визначений викладачем термін.
	5 балів	Реферат виконаний самостійно і відповідає обсягу, розкрита актуальність теми, в аналітичній частині подано опис основної проблеми, представлена основна література по темі, у висновку сформульовані загальні висновки, тема в цілому

	розкрита, проте частина значимої інформації не увійшла в зміст реферату, список літератури понад 8 пунктів, з них не менше 50 % найменувань за останні 5 років, кількість Інтернет-документів не перевищує 15 % загальної кількості списку джерел, робота ретельно оформлена і представлена до перевірки у визначений викладачем термін.
6 балів	Реферат виконаний самостійно і відповідає обсягу, розкрита актуальність теми, в аналітичній частині подано опис основної проблеми, представлена основна література по темі, у висновку сформульовані загальні висновки, тема повністю розкрита, список літератури понад 8 пунктів, з них не менше 50 % найменувань за останні 5 років, кількість Інтернет-документів не перевищує 15 % загальної кількості списку джерел, робота ретельно оформлена і представлена до перевірки у визначений викладачем термін.
7 балів	Реферат виконаний самостійно і відповідає обсягу, обґрунтовано актуальність обраної теми, повно і чітко представлені основні теоретичні поняття, в аналітичній частині дано повноцінний аналіз проблеми, що досліджується, її всебічне висвітлення, у висновку сформульовані розгорнуті висновки, тема повністю розкрита, в рефераті дотримана структура написання реферату, список літератури понад 8 пунктів, з них не менше 50 % найменувань за останні 5 років, кількість Інтернет-документів не перевищує 15 % загальної кількості списку джерел, робота грамотно оформлена і представлена до перевірки у визначений викладачем термін.
8 балів	Реферат виконаний самостійно і відповідає обсягу, обґрунтовано актуальність обраної теми, повно і чітко представлені основні теоретичні поняття, в аналітичній частині дано повноцінний аналіз проблеми, що досліджується, її всебічне висвітлення, у висновку сформульовані розгорнуті висновки, тема повністю розкрита, в рефераті дотримана структура написання реферату, список літератури понад 8 пунктів, з них не менше 60 % найменувань за останні 5 років, кількість Інтернет-документів не перевищує 15 % загальної кількості

		списку джерел, робота грамотно оформлена і представлена до перевірки у визначений викладачем термін.
	9 балів	Реферат виконаний самостійно і відповідає обсягу, обґрунтовано актуальність обраної теми, повно і чітко представлені основні теоретичні поняття, в аналітичній частині дано повноцінний аналіз проблеми, що досліджується, її всебічне висвітлення, у висновку сформульовані розгорнуті висновки, тема повністю розкрита, в рефераті присутня оригінальна ідея аналізу або структурування матеріалу, список літератури понад 8 пунктів, з них не менше 60 % найменувань за останні 5 років, кількість Інтернет-документів не перевищує 15 % загальної кількості списку джерел, робота грамотно оформлена і представлена до перевірки у визначений викладачем термін.
	10 балів	Реферат виконаний самостійно і відповідає обсягу, обґрунтовано актуальність обраної теми, повно і чітко представлені основні теоретичні поняття, в аналітичній частині дано повноцінний аналіз проблеми, що досліджується, її всебічне висвітлення, у висновку сформульовані розгорнуті висновки, тема повністю розкрита, в рефераті присутня оригінальна ідея аналізу або структурування матеріалу, список літератури понад 10 пунктів, з них не менше 60 % найменувань за останні 5 років, кількість Інтернет-документів не перевищує 15 % загальної кількості списку джерел, робота грамотно оформлена і представлена до перевірки у визначений викладачем термін.
Підсумковий тест	0-20 балів	Робота складається з 20 тестових питань, кожне з яких має лише одну правильну відповідь, що оцінюється в 1 бал.

Критерії оцінювання підсумкового контролю (екзамен)

Для навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн», яка за навчальним планом передбачає підсумковий контроль у формі екзамену, відводиться 20 балів. Здобувач може скласти екзамен, якщо кількість отриманих впродовж вивчення дисципліни балів (не менше 60). Накопичені здобувачем бали під час вивчення навчальної дисципліни не анулюються, а

сумуються. Оцінка за екзамен не може бути меншою за кількість накопичених ним балів.

Бали	Критерії
0 балів	Здобувач не відповідає на запитання.
1-5 балів	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; використовує елементарні прийоми виконання практичного завдання.
6-10 балів	Здобувач знає окремі факти, що стосуються навчального матеріалу; виявляє здатність елементарно висловлювати думку; виконує частину практичного завдання.
11-15 балів	Здобувач надає відповіді на запитання в цілому правильні, але здобувач припускається помилок у визначеннях. Здобувач робить власні висновки, наводить приклади практичного використання; виконує практичне завдання з незначними огріхами.
16-20 балів	Здобувач надає відповіді на запитання повні, обґрунтовані, логічно побудовані, з прикладами практичного використання; відповідаючи, здобувач розмірковує, робить власні висновки виконує правильно практичне завдання.

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90-100 А)	Здобувач демонструє міцні знання навчального матеріалу в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, правильно й обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних нестандартних ситуаціях; виявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи. Усні відповіді відрізняються впевненістю, повнотою, логікою та аргументованістю. При виконанні практичних завдань проявляє вміння самостійно вирішувати поставлені завдання, активно включається в обговорення, відстоює власну точку зору в питаннях та рішеннях, що розглядаються. Оцінка нижче 100 балів обґрунтовується недостатнім розкриттям теоретичних питань навчальної дисципліни, або тим, що студент проявляє невпевненість в тлумаченні теоретичних положень чи складних практичних завдань.
Добре (82-89 В)	Здобувач вільно володіє навчальним матеріалом і науково-понятійним апаратом в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, аргументовано висловлює свої думки, робить на їхній основі аналіз можливих ситуацій та вміє застосовувати теоретичні положення при вирішенні практичних задач, але припускається несуттєвих помилок;

	виявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи. Усні відповіді відрізняються впевненістю, повнотою. При виконанні практичних завдань, здобувач самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких є незначною.
Добре (74-81 C)	Здобувач добре володіє навчальним матеріалом, знає основні теоретичні положення, що відповідають програмі навчальної дисципліни, аналізує можливі практичні ситуації та вирішує їх, але припускається помилок які усуває за підтримки з боку викладача або однокурсників. Пояснює основні положення, дає правильні відповіді щодо характеру державотворчих і правотворчих подій та процесів в зарубіжних країнах з розумінням професійного та суспільного контексту. Помилки у відповідях не є системними, впевнено працює за алгоритмом.
Задовільно (64-73 D)	Здобувач розуміє основні положення навчальної дисципліни, котрі є визначальними і орієнтується у напрямі вирішення практичних завдань. Здобувач розуміє практичні завдання, має пропозиції щодо напрямку їх вирішення. Самостійно вирішує завдання за зразком, допускає значну кількість неточностей, помилок, котрі усуває під керівництвом викладача, підтримки з боку однокурсників. Має загальні уявлення про сутність та зміст основних державних і правових інститутів та норм фундаментальних галузей права, особливості впливу макросередовища на функціонування держави, галузі права, органу публічної влади у конкретних історичних умовах та встановлення зв'язку між їх діяльністю в залежності від рівнів управління.
Задовільно (60-63 E)	Здобувач опанував навчальний матеріал в мінімально допустимому обсязі, передбачений програмою навчальної дисципліни. Відповіді неточні або мало аргументовані, з порушенням послідовності викладання. При розкритті теоретичних положень припускається серйозних помилок, неточності у розумінні та інтерпретації основних закономірностей. Має практичні навички, достатні для виконання завдань на рівні мінімально допустимих вимог. При вирішенні завдань виконує роботу за зразком (практичним коментарем), але не розуміє достатньою мірою мету роботи, не вміє самостійно робити узагальнюючий висновок. Виконує завдання зі значною кількістю грубих помилок.
Незадовільно (35-59 FX)	Здобувач недостатньо володіє початковим матеріалом (менше, ніж половина обсягу навчального матеріалу), знання фрагментарні, під час відповіді припускається суттєвих

	помилки, не може викласти зміст основних положень, не вміє самостійно робити узагальнюючий висновок, необхідні практичні уміння роботи не сформовані, принципові помилки в ході виконання завдань, не може самостійно виконати роботу. Здобувач демонструє недостатній рівень сформованості компетентностей за заданими стандартами по деяких складових навчальної програми з дисципліни, що свідчить про необхідність їх доопрацювання та повторного складання контрольних заходів.
Незадовільно (0-34 F)	Здобувач не володіє навчальним матеріалом передбачений програмою навчальної дисципліни, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань, не усвідомлює мету вивчення дисципліни, відсутні практичні уміння та навички, не вміє орієнтуватися під час розв'язання практичних завдань, більшість навчальних завдань не виконано. Здобувач демонструє повну не сформованість компетентностей за заданими стандартами по всіх складових навчальної програми з дисципліни, що свідчить про необхідність повторного вивчення курсу.

Розподіл балів, які отримують студенти за результатами поточного і підсумкового контролю (екзамен)

Поточний контроль (практичні заняття, самостійна робота тощо)			ІНДЗ	Підсумковий тест	Екзамен	Сума
Теми	Бали	Разом				
Тема 1.	0-2	0-50	0-10	0-20	0-20	0-100
Тема 2.	0-2					
Тема 3.	0-3					
Тема 4.	0-3					
Тема 5.	0-2					
Тема 6.	0-3					
Тема 7.	0-3					
Тема 8.	0-3					
Тема 9.	0-3					
Тема 10.	0-2					
Тема 11.	0-2					
Тема 12.	0-3					
Тема 13.	0-2					
Тема 14.	0-2					
Тема 15.	0-2					

Тема 16.	0-3					
Тема 17.	0-3					
Тема 18.	0-3					
Тема 19.	0-2					
Тема 20.	0-2					

Розрахунок балів, які отримують здобувачі вищої освіти за результатами поточного контролю (практичні заняття, самостійна робота) з дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн»

Модулі	Вид діяльності	Бали	Середньо-зважений бал
Змістовний модуль 1	Робота на практичному занятті (5 балів): кількість занять - 5	50	12
	Виконання самостійної роботи (5 балів): кількість завдань - 5		
Змістовний модуль 2	Робота на практичному занятті (5 балів): кількість занять - 6	60	16
	Виконання самостійної роботи (5 балів): кількість завдань - 6		
Змістовний модуль 3	Робота на практичному занятті (5 балів): кількість занять - 5	50	12
	Виконання самостійної роботи (5 балів): кількість завдань - 5		
Змістовний модуль 4	Робота на практичному занятті (5 балів): кількість занять - 4	40	10
	Виконання самостійної роботи (5 балів): кількість завдань - 4		
Загальна кількість балів		200	50

Розрахунок балів за видами поточного контролю (практичні заняття, самостійна робота) за кожною темою змістовного модуля робиться в такий спосіб:

Крок 1. Підрахунок загальної кількості балів за кожним змістовним модулем:

(кількість практичних занять ділиться на максимальну кількість балів за цим видом роботи) + (кількість завдань для самостійної роботи ділиться на максимальну кількість балів за цим видом роботи).

Крок 2. Підрахунок вагового коефіцієнту:

загальна кількість балів за усіма змістовними модулями ділиться на максимальний пороговий рівень за видами поточного контролю (практичні заняття, самостійна робота). $200:50=4$.

Крок 3. Підрахунок середньозваженого балу за кожним окремим змістовним модулем:

загальна кількість балів за змістовним модулем ділиться на вагомий коефіцієнт.

Крок 4. Розрахунок балів за кожною темою змістовних модулів:

середньозважений бал за кожним окремим змістовним модулем ділиться на кількість в ньому тем.

Шкала оцінювання за всіма видами контролю:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90–100	A	відмінно
82–89	B	добре
74–81	C	
64–73	D	задовільно
60–63	E	
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. 3-є вид., перероб. та доп. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2014. 488 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/CUL/13-Istor_derzh_prava_Bostan.pdf
2. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. 7-ме вид. Київ : Вид-во Істина Київ, 2012. 768 с.
3. Грубінко А. В. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. 656 с.
4. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. / О.М. Джужа, Т. А. Третьякова, В. С. Калиновський та ін. Київ : НАВС, 2012. 376 с. URL: <https://www.naiuu.kiev.ua/files/kafedru/idp/NP-IDP-ZK.pdf>
5. Історія держави і права зарубіжних країн : підручник / О.М. Бандурка, Д. В. Швець, М. Ю. Бурдін, О. М. Головка та ін. ; за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Майдан, 2020. 618 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/9481/Bandurka_istoriya_prava_zarubizh%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y
6. Історія держави і права зарубіжних країн: хрестоматія : навч. посіб. для студ. юридичних спец. вищ. закл. освіти / за ред. В. Д. Гончаренко. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. 716 с.
7. Маймескулов Л. М., Тихоненков Д. А., Россіхін В. В., Власенко С. І. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. Л. М. Маймескулова. Харків : Право, 2013. 520 с.
8. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. 8-е вид. Київ, 2015. 624 с. URL: http://pidruchniki.com/82499/pravo/zagalna_istoriya_derzhavi_i_prava_zarubizh_nih_krayin
9. Трофанчук Г. І., Фрейман Г. О. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 448 с. URL: http://pidruchniki.com/1584072056540/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_zarubiz_hnih_krayi
10. Чернявська Т. І., Фрейман Г. О. Історія держави та права зарубіжних країн : навч. посіб. (практикум). Київ : Кондор, 2014. 400 с.
11. Яремчук В. Д. Історія держави і права зарубіжних країн: універсал. довід. Львів : БОНА, 2015. 400 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/>

Допоміжна

1. Бартошек П. Н. Римское право: понятие, термины, определения. Москва, 1989.
2. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. 5-те вид., перероб. і доп. Київ : Істина, 2005. 768 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk677644.pdf>

3. Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона) : науч.-практ. и учеб. издание / пер. с фр. В. Н. Захватаев. Київ : Правова єдність, 2016. 1156 с.
4. Дигесты Юстиниана / пер. с лат. ; отв. ред. Л. Л. Кофанов. В 8 т. Москва : «Статут», 2002. 231 с.
5. Історія держави і права зарубіжних країн. Новітній час (1918 р. – початок ХХІ ст.) : навч. посіб. / Б. Й. Тищик та ін. Львів : Світ, 2016. 718 с.
6. Історія держави і права зарубіжних країн (Середні віки та ранній новий час) : навч. посіб. / за ред. Б. Й. Тищика. Львів : Світ, 2006. 696 с.
7. Історія держави і права зарубіжних країн Стародавнього світу : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 330 с.
8. Історія держави і права зарубіжних країн: правові джерела / упоряд. Г. І. Трофончук. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 347 с.
9. Задорожний Ю. Започаткування римським правом принципів права у країнах романо-германської правової сім'ї. *Право України*. 2010. № 3. С. 272–276.
10. Задорожний Ю. Роль римського права у процесі становлення та розвитку університетів у країнах Західної Європи. *Право України*. 2009. № 3. С. 153–159.
11. Захарченко П. П. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. Київ : Ун-тет «Україна», 2005. 214 с.
12. Калинина Э. А. История рабовладельческого государства и права. Государство и право древнего Востока: (Египет, Вавилон, Индия и Китай) : учеб. пособ. Минск. Вып.1. 1997. 190 с.
13. Колескицкий Н. Ф. Раннефеодальное государство Франков. Москва, 1967.
14. Конституции государств Европы : в 3 т. / под общей ред. Л. А. Окунькова. Москва : «Норма», 2001.
15. Ластовський В. В. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. Київ : Видав. центр КНУКіМ, 2017. 195 с.
16. Лозо В. И. Государство и право древней, средневековой и современной Индии : учеб. пособ. Харьков : [б. и.], 2011. 118 с.
17. Лубський В. І., Борис В. І. Мусульманське право : курс лекцій для студентів вузів. Київ : Вентурі, 1997.
18. Маймескулов Л. М., Тихоненков Д. А., Россіхін В. В., Власенко С. І. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за заг. ред. Л. М. Маймескулова. Харків : Право, 2011. 520 с. URL: <http://uristinfo.net/istorija-gosudarstva-i-prava/267-istorija-derzhavi-i-prava-zarkrayin-majmeskulov.html>
19. Мудрак І. Д. Історія держави і права зарубіжних країн : курс лекцій. Ірпінь : Державна податкова адміністрація України, Академія державної податкової служби України, 2001. 232 с. URL: https://thelaw.at.ua/load/juridichna_literatura/zhitlove_pravo_ukrajini/mudrak_i_d_istorija_derzhavi_i_prava_zarubizhnikh_krajn_kurs_lekcij_derzhavna_podatkova_admin_istracija_ukrajini_adpsu_irpin_2001_232s/23-1-0-142

20. Орленко В. І., Орленко В. В. Історія держави і права зарубіжних країн : посіб. для підготовки до іспитів. 7-е вид. Київ : Ін Юре, 2015. 248 с.
21. Страхов М. М. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. 2-е вид., перероб. та доп. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 583 с. URL: http://www.economics.com.ua/writer/4084/textbook/11729/strahov_mm/storya_d_erjavi_prava_zarubjnih_kran
22. Тищик Б. Й. Історія держави і права зарубіжних країн. Новий час (XVII ст. – 1918 р.) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Львів : Світ, 2013. 750 с.
23. Тищик Б. Й. Історія держави і права Сполучених Штатів Америки (XVIII ст. – 1918 р.) : тексти лекцій. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. 157 с.
24. Тищик Б. Й. Історія держави і права Стародавніх Греції та Риму. Львів, 2001. 384 с.
25. Тищик Б. Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу : навч. посіб. Львів : Світ, 2001. 384 с. URL: http://adhdportal.com/book_3126.html
26. Федоров К. Г. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. Київ : Вища шк., 1994. 464 с.
27. Хома Н. М. Історія держави та права зарубіжних країн : навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти. Львів : «Новий Світ-2000», 2008. 480 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk753016.pdf>
28. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран (Древность и Средние века) / отв. ред. Н. А. Крашенинникова. Москва : Юристъ, 2003. 647 с.
29. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран (Новое и Новейшее время) / отв. ред. Н. А. Крашенинникова. Москва : Юристъ, 2003. 588 с.
30. Шевченко О. О. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. Київ : Олан, 2008. 351 с.
31. Шевченко О. О. Історія держави і права зарубіжних країн : хрестоматія Київ : Вентурі, 1998. 255 с.
32. Шигаль Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн : курс лекцій. Харків : ФІНН, 2010. 340 с.

Інформаційні ресурси в інтернеті

1. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського : офіційний сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Національна парламентська бібліотека України : офіційний сайт. URL: <http://nplu.org/>
3. Державна науково-технічна бібліотека України : офіційний сайт. URL: <http://www.gntb.gov.ua/ua/>
4. Бібліотека Університету Ушинського : офіційний сайт. URL: <http://library.pdpu.edu.ua>

Додаток А
Приклад титульної сторінки ІНДЗ

**Міністерство освіти і науки України Державний заклад
«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського»**

Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра політичних наук і права

Індивідуальне навчально-дослідне завдання

(доповідь з презентацією/реферат)

з дисципліни « _____ »
(назва дисципліни)

на тему: « _____ »
(назва теми)

Здобувача (ки) вищої освіти ____ курсу
_____ групи
спеціальності _____

(прізвище та ініціали)

Викладач: _____

Одеса – 20__ року

Навчально-методичне видання

Гедікова Наталя Пилипівна

**Методичні рекомендації до проведення практичних
занять та організації самостійної роботи з навчальної
дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн»
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти спеціальності 281 «Публічне управління та
адміністрування»**